

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

13-19 decembrie 1995
(Anul XXVIII)

49

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Interviu cu NICOLAE CARANDINO

(pag. 3)

O altă imagine a poeziei basarabene

(pag. 4-5)

Lehamitea la români

(pag. 8-9)

In memoriam -
Méliusz József
(pag. 10)

Poezii de Gheorghe Grigurcu

(pag. 6)

Constantin Toiu versus Mario Vargas Llosa

(pag. 12)

FESTIVALUL UNIUNII TEATRELOR DIN EUROPA

(pag. 11)

Mafia supraseduală

(pag. 2)

Dreptul la convertire

ÎNTR-O emisiune recentă a domnului Iosif Sava de pe canalul al doilea al TVR a fost reluată vechea-nouă dispută referitoare la dreptul de a se converti al unor intelectuali care au colaborat cu regimul comunist. Dl. Sava a susținut, ca de atîtea ori în cadrul *Seratei muzicale*, că o conciliere istorică este absolut necesară, mai ales în condițiile în care ar trebui să acceptăm dreptul colaboraștilor de ieri de a-și schimba astăzi opinia. Dl. Sava a dat exemplul dnei Zoe Dumitrescu-Buşulenga. La rîndul său, dl. Gabriel Liiceanu, invitat al emisiunii, a obiectat că o reconciliere nu se poate realiza fără pedepsirea vinovaților (atîta vreme cît asasinii poetului Gheorghe Ursu se plimbă printre noi, despre ce fel de „împăcare“ am putea vorbi?) și că dreptul la convertire înseamnă implicit recunoașterea publică a erorii.

Mai e nevoie să spun că împărtășesc acest din urmă punct de vedere? Aș adăuga cîteva argumente în sprijinul ideii dlui Liiceanu. E adevărat că un intelectual își poate modifica opțiunile, opiniile, atitudinile. Într-o viață de om, multe se pot întîmpla. Există cazuri celebre de converșiți. Partidul Comunist Francez cunoaște cîteva dintre cele mai epatante. Problema nu este de consecvență (bovină, cum pretinde o vorbă celebră), ci de onestitate. Or, ce constatăm după 1989?

Numeroși colaboraștilor de odinioară se declară acum a fi fost persecutați de comunism pentru ideile lor liberale. Ei afirmă a nu se fi putut exprima sincer și deschis înainte de revoluție. Altele erau în sufletele lor! Posibil. Dar n-am băgat de seamă, cu excepția lui Petru Dumitriu, ca vreunul dintre ei să înceapă prin a recunoaște că, din convingere ori din lașitate, a slujit un regim odios. Această minimă recunoaștere le-ar fi dat dreptul nu numai la stima noastră, dar și la convertire. Liberalismul, vezi Doamne, secret al lingăilor lui Ceaușescu, este chiar mai rușinos decît nostalgia unora după Ceaușescu. Trebuie să admit că prefer fidelitatea dlui Adrian Păunescu față de dictatorul dispărut cu șase ani în urmă convertirii atîtor scriitori la idei și convingeri pe care, declară ei, comunismul i-a oprit să le facă publice. N-are de asemenea nici o valoare curajul opiniei care n-a fost publică. Nu mă îndoiesc că dna Buşulenga îi expunea dlui Sava în particular un crez democratic. Mi l-a expus și mie, și nu o dată, dar tot în particular. Dificultatea este că dna Buşulenga (îi invoc numele numai fiindcă i-a fost pomenit în emisiune, ar putea fi altele) n-a avut niciodată tăria de a ieși public, după 1989, cu o limpede și cinstită recunoaștere a colaboraștilor d-sale. Să fi spus bunăoară doar afit: mi-e rușine de a fi declarat lui Ceaușescu faptul că o cuvîntare a sa m-a aruncat într-o stare de grație. Neuitatele cuvinte de la întîlnirea de la Neptun de acum două decenii ale eseistei, profesoarei și intelectualei care este dna Buşulenga ar fi fost brusc uitate. Multe „dosare“ s-ar fi închis, dacă asemenea mărturisiri ar fi fost făcute din capul locului. În absența lor, nici o convertire nu e acceptabilă. Și nici o conciliere, posibilă.

Scriam cîndva despre Procopius din Cezareea: pentru minciuna strigată în gura mare, adevărul rostit în taină nu poate fi primit ca preț. După decenii de minciuni publice, colaboraștilor nu trebuie lăsați să creadă că o convertire tainică le poate salva sufletul. Ei trebuie să știe, dimpotrivă, că dreptul lor la convertire trece prin recunoașterea publică a mizeriei morale în care s-au complăcut sau de care au profitat.

CONTRAFORTde *Mircea Mihaiescu*

Mafia supraseducională

CÎTEVA deplasări "în teritoriu", în vestul României, mi-au transformat în certitudine ceea ce doar intuiam: deruta care bîntuie printre viitorii alegători. Fie că sînt suporteri ai Opoziției, fie că merg cu ochii închiși în direcția pe care le-o indică Ion Iliescu, ei sînt victimele unei paralizii îngrozitoare. Adepții opoziției au ajuns să nu mai înțeleagă nimic din inutilele mișcări de trupă și bezmeticele regroupări de forțe. Liderii și ideile migrează cu o viteză browniană, iar fanaticul de ieri al lui Corneliu Coposu nu știe dacă va mai vota cu partidul pe care acesta l-a reînființat. Admiratorul lui Ionescu-Quintus se întreabă în ce constă, de fapt, esența liberalismului docil pe care-l propovăduie acesta. Iar simpatizanții lui Dinu Patriciu și Horia Rusu își pun întrebarea dacă nu cumva tinerii lideri ai partidului cu căluț își propun altceva decît o liberalizare a glumelor cu substrat politic.

În cealaltă tabără, ghemul contradicțiilor e încă mai stufoasă. Românul care se visează protejat la infinit de un tătuc blînd și înțelegător nu mai pricepe, nici în ruptul capului, cum de a ajuns partidul pentru care și-ar fi dat și viața, să ia și cămașa de pe el. Cum e posibil, se întreabă uluit admiratorul regimului iliescian, cum e posibil să nu mai avem ce da de mîncare copiilor? Unde e prosperitatea din aprilie-mai 1990? Unde sînt vremurile în care kilogramul de carne costa o bagatelă, iar căldura de la calorifer ne făcea să dormim, în plină iarnă, cu geamurile întredeschise? Unde sînt promisiunile pe care Ion Iliescu ni le împărțea cu amîndouă mîinile?

Confuzia și disperarea din mințile acestor oameni nu pot fi, totuși, imputate doar regimului Iliescu. Fără complicitatea populației, Iliescu nu ar fi putut face din această țară ceea ce a făcut. Cînd miile de muncitori de la I.M.G.B. au ieșit în stradă pentru a amenința cu bîtele pe toți cei care nu-i cereau lui Ion Iliescu altceva decît să respecte legalitatea se pune, de fapt, baza dezastrului de azi. Cînd supraseducionalele muncitoare de la Apaca lansau spre Petre Roman supramuzicale teme politico-erotice, România își asigura coborîrea în zonele tulburi ale iraționalului.

Admirația pentru un om politic poate fi, desigur, înțeleasă și explicată. Dar cînd, în ciuda oricărei evidente și în ciuda oricărui bun simț, un mare număr de oameni continuă să susțină un regim aberant, lucrurile nu mai sînt în regulă. Mafiotizarea societății românești face imposibilă orice redresare a țării într-un termen scurt. Nemulțumirile au ajuns să-i cuprindă nu numai pe cei, puțini, care au sesizat de la bun început reala natură a regimului Iliescu, dar și pe privilegiatii acestuia. Se aude tot mai des de nemulțumiri ale ofițerilor tineri din armată. Promovările aberante, revenirea în funcții de comandă a unor inși despre care se știe că, în decembrie 1989, au fost direct implicați în reprimare provoacă o revoltă încă surdă, dar susceptibilă să izbucnească în orice clipă.

Privilegierea fătîșă a angajaților ministerului de interne, a serviciilor secrete și a trupelor speciale - al căror număr nu-l știe nimeni - nu e, nici ea, de natură să liniștească nici populația, nici ofițerii din armată. Sub conduce-

rea lui Ioan Doru Tărăcilă, Internele au ajuns un instrument de răfuială politică și de intimidare a adversarilor de tot felul. Nu am la îndemînă o statistică - nici n-aș avea cum s-o am -, dar din informații precise știu că s-a înmulțit enorm numărul arestărilor ce au loc vinerea după-amiaza. Prin această stratagemă, arestatul e, practic, împiedicat să ia legătura cu avocatul sau cu instituții care l-ar putea apăra. Și apoi, pînă luna dimineața, "specialiștii" de la Interne au tot timp să afle ori să fabrice argumentele de care au nevoie.

Dar toate acestea, repet, n-ar putea avea loc fără consimțămîntul, direct sau tacit, al populației. La noi, opinia publică n-a fost nicicînd un element activ din cale-afară. Puteai fi bătut la colț de stradă ori jefuit în tramvai, și nimeni nu-și ridică privirile de la luciul bombeului propriilor pantofi. Astăzi, situația civismului național e încă mai dezastruoasă. În România lui Ion Iliescu, infractorii de drept comun și psihopați notorii au chiar funcții publice. Nu mai vorbim de primejdiile la care se expune cetățeanul ori de cîte ori iese din casă după căderea întunericului.

Banditismul pe scară largă (și, nu arareori, în complicitate cu cel care ar trebui să impună domnia legii), criminalitatea scăpată de sub control, disprețul față de principii și morală au făcut din România o țară în care aerul e de mult irespirabil. Or, toate acestea sînt consecința directă a celor șase ani de domnie iliesciană. Minciuna inițială, minciuna din decembrie 1989, nu putea duce la alte rezultate. Nevoit, pentru a-și întări puterea, să se alieze cu elementele cele mai corupte ale societății, Ion Iliescu s-a împovărat cu niște responsabilități pe care, în mod evident, nu le poate duce. Nedîndu-se în lături de la nimic, de la chemarea minerilor împotriva studenților la trimiterea trupelor speciale împotriva populației care demonstrează pentru drepturi elementare, Ion Iliescu a patronat o întregă serie de acte anti-sociale.

Deși știa foarte bine - sau tocmai de aceea - că un Corneliu Vadim Tudor e oricînd gata de cele mai ireponsabile acte (într-o recentă emisiune la televiziune, Gabriel Liiceanu ne-a reamintit că Vadim Tudor, și nu ungerii sau americanii, a publicat o listă cu zece intelectuali români care ar trebui împușcați), Ion Iliescu nu s-a sfiit să și-l asocieze la guvernare. N-a făcut nici un gest de desolidarizare nici cînd Vadim a mîrit lista neagră la cîteva zeci de nume, floarea intelectualității românești. N-a schițat nici un gest cînd același aliat i-a tăvălit prin toate noroaiile pe adversarii săi.

Veți spune că, în virtutea atribuțiilor sale constituționale, președintele e echidistant și situat deasupra partidelor. Dacă e afit de echidistant, de ce ține morțiș să fie nașul tuturor festivalurilor, al tuturor congreselor spiritualității, al tuturor flecurilor cu iz electoral? Din nefericire pentru domnia sa, Ion Iliescu va rămîne în istorie drept pseudonimul unei boi rușinoase care a cuprins, cu deplina sa contribuție, România. Ce e mai grav, nici în acest al treisprezecelea ceas al dezastrului național, zîmbitorul nostru președinte nu dă semne că ar înțelege pe ce lume se află.

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

FOND emoțional autentic, trăire în condițiile unei nostalgii aspre, o energie a sufletului dirijînd mișcarea mîinii care scrie, un veșnic copil suferind de una, de alta, fără să se plîngă prea mult, o puritate care nu se va istovi niciodată pentru că își adună sevele și culorile dintr-un timp fericit, din copilărie. Din cînd în cînd căte un vers este atât de frumos și surprinzător, că îți taie respirația. Ca întotdeauna excelați în mici tablouri de interior și în peisaje din lumea satului, toate decupate dintr-un timp rămas în memoria afectivă nelimitat în posibilități, în ecouri, în interpretări. Vă scapă uneori cuvîntul spre naiv și spre sentimental, denivelînd statura poeziei. Parcă ar fi nepriceperea, ori sfiala prea mare, ori nevoia de tandrețe în evocarea unor lucruri așa cum s-au petrecut și s-au spus cîndva. *Ceasul bunicului, Porumbeii, Doamne, Părinții sunt mai puri, Chipul satului și Joc cu lacrimi* trebuie să le revețediți după o vreme și să le îmbunătățiți sunetul, păstrîndu-le cu grijă semnificația, emoția. Acel obsesiv *Ai să vezi, Ai să vezi cum munții se pătează, Avem nevoie de ei, sau frunzele care se-adună la picior*, (după expresia care arată supunerea cînelui cuminte prosternat la porunca stăpînului?), sau *ceasul bunicului care, noaptea, bate mai tare, / Și somnul e dulce, / Bunica rămîne de gazdă încă decenii*, în vreme ce parcă pe alt tărîm *Bunicul a plecat pe cîmp/ Ducînd în urma lui alți oameni...* (Eugen Popescu, Codlea). ● Cum vă spuneam și data trecută, versurile sînt angajante, cuceritoare chiar dacă lansate într-un frig discursiv, lapidar, degajat: *Aici/ unde fiecare scrie cu propriul trup/ aplecat spre propriul suflet/ și iscălește cu limba sa/ fiecare pagină citită.../ Aici/ unde fiecare respiră/ sîngele hîrtiei/ și mîngăie pînă la disperare/ pielea hîrtiei/ din lipsă de piele reală.../ Aici/ unde fiecare este adus/ de propria singurătate/ însetat de alte singurătăți/ aici/ locul e aproape sacru/ și totuși barbar de neîmpliniri/ Aici/ unde noi doi/ ne-am întîlnit/ cum se întîlnesc/ pe raft cărțile/ aici/ unde noi doi/ ne-am iubit/ și ne-am împrumutat hîrtie și cerneală/ aici...* (Poem pentru Biblioteca de la Clasic). Poemul este mai lung și demonstrează pînă la capăt ardoarea și fascinația pentru acel spațiu sacru infinit. (Ioana Marga, București). ● Poate că altora o să le placă alte versuri dintre cele pe care le scrieți. Pe mine, cu adevărat m-a mișcat unul singur, din seria poemelor fără titlu: *Chinuită voi naște iarba tăioasă, și cîntecul mamei căreia i-a murit copilul, litanie grupată în trei enigmatice terține pe care le reproduc în continuare: Copil albastru/ Prea curat albastru/ de ce m-ai părăsit?/ Lume albă/ Prea luminată albă/ Unde ai plecat?/ Deșert de gheață/ Prea tăioasă gheață/ De ce m-ai închis? În prelungirea privirilor Maicii îndurerate, Iisus își dă duhul rostind Doamne, de ce m-ai părăsit? Fiecare, iată, citim, din ce citim, într-o cheie proprie, într-o traducere secretă, un mesaj intransmisibil. (Andreea Corbu, București). ● Spuneți la un moment dat: *Tot ce-am fost azi-noapte/ dimineața nu mai revolt, și se simte în univers regretul pierderii unei frumoase iluzii, și se simte în verb revoltă și cain pe spesele celui ce suferă, ibovnica pămîntului, luminoasă, îmbrățișându-l, dar în aceeași secundă lepădându-l gol în ochii vulturului: Contemplînd întîmplările magice ale nopților, amorul defunct, ca și textul poetic cu valoare incertă, poetul îndură deopotrivă gustul cenușii. Dimineața este inevitabilă, dar pămîntul se răstoarnă din răsărit către amurg, și jocul iluziei revine să mîntuie vremelnice dureri, mai vechi? aceleași? închipuite? netrecătoare? Iubirea și verbul se umplu de o sevă vivace: s-au tulburat apele, prietene/ și cerul e tot mai aproape de extaz./ ciobanii își cîntă ulimile măsuri/ din fluierile lor gestante./ pămîntul își dezbracă/ pentru ultima oară dimineața/ iar poetul, într-un hamac/ de umbre și lumini, visează/ regenerarea ce va fi să vină/ transformînd efemerul în eternitate. Cred că din poezia Stare filosofică puteți păstra liniștit primele două versuri cărora, tocmai pentru că sînt extrem de importante pentru faza lirică în care vă aflați, este obligatoriu să le adăugați un rest serios, un trup de cuvinte pe măsură. Este multă și curată promisiune în aceste încercări literare de la cei 19 ani pe care îi aveți. Să mai treacă un timp, să vedem ce se mai întîmplă. (Alin Huțu, Arad) ● V-am răspuns cu toată înțelegerea într-un număr recent al revistei noastre. Fragmentul de proză reproduc era în de sine grăitor. Sunt convinsă că nu aveți nici energia, nici răspunderea și nici conștiința catastrofei care se acumulează deasupra inocentei dv. semnături. Dar vă rog frumos, chiar dacă prietena care vă îndeamnă este convinsă că scrieți *destul de binișor*, faceți în așa fel s-o descurajați, în folosul dv. *Vejmintele, izbugnirile, pt.că-urile, poezile, verbul a mogni, pecetuirea dragostei, datul din pleoape, dv. bătîcînt în groapa de noroi, potnigirile, ferestrele vejnicii ori la truda nopților de muncire*, toate aceste jalnice transcrieri, cuvinte mutilate, plutesc cu nemiluita și definitiv la suprafața textelor. Peisajul e mai mult decît înspăimîntător. Permiteți-vă bucuria lecturii, în sfîrșit! Deschideți un dicționar ortografic și ortoepic și verificați-vă singură textele, cuvînt cu cuvînt. Veți plînge, sau vă veți amuza? (Florin Agohana, Lugoj).**

România literară

Editată de

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

"Adevărul trebuie spus cu toate riscurile"

NICOLAE CARANDINO, gazetar, memorialist și cronicar dramatic, se naște la Brăila la 19 iulie 1905. Provine dintr-o familie de origine greacă; tatăl studiază medicina la Bologna și la Paris cu Charcot, este un spirit cultivat pentru care fiul va nutri un cult întreaga viață. Mama, crescută în stilul fetelor

de familie burgheză, vorbea și scria franțuzește, cânta la pian.

Brăila aceluia timp era un oraș cosmopolit, format din colonii grecești, armenesti, evreiești, presărate cu francezi, italieni, elvețieni, ce formau o mixtură pitorească și plină de viață.

Copilăria și adolescența, Nicolae Carandino și le va petrece în protipendă mai mult grecească a orașului.

Spiritul cosmopolit în care s-a format nu-l va împiedica, la câteva decenii distanță, arestat politic de către Securitate, să refuze emigrarea în Grecia, emigrare oferită cu o bunăvoință calculată de către Partidul Comunist care nu dorea, datorită spiritului caustic și incomod al lui Carandino, să-l includă în proces cu Iuliu Maniu. A "optat" pentru nouă ani de temniță grea

(efectuată la Galați și Sighet) și opt ani de domiciliu obligatoriu la Bumbăcari și Rubla, "sate noi" construite de "titoiștii" deportați cu ani în urmă în Bărăgan.

Studiile liceale le urmează la Brăila, iar cele universitare, dreptul și filozofia, la București și Paris.

Și dacă amintim dintre profesori pe Vasile Pârvan, Nicolae Iorga, Ovid Densusianu, Mircea Juvara, Istrate Micescu, Nae Ionescu și lista ar mai putea continua, ne putem da seama de solida cultură însușită în răstimpul acelor ani și dăruită cu frenezie apoi artei gazetărești sau cronicii dramatice în cei care au urmat.

În timpul celui de-al doilea război mondial este internat în lagărul de la Târgu-Jiu, odată cu Victor Eftimiu,

Mihai Ralea, Zaharia Stancu.

Este în două rânduri director al Teatrului Național, iar între anii 1944-1947, directorul ziarului *Dreptatea*, oficiosul Partidului Național Țărănesc, fiind una dintre persoanele cele mai apropiate și apreciate de Iuliu Maniu.

Dealtfel, atunci când la cinci februarie 1953, Iuliu Maniu va muri în închisoarea de la Sighet, Nicolae Carandino, împreună cu un fost ministru ardelean, în celula golită de viață, va rosti "Pater Noster" și "Ave Maria" la căpătâiul patului celui care devenise un simbol al poporului român.

Dar să-l urmărim pe Nicolae Carandino depănându-și amintirile despre perioada în care a fost director la *Dreptatea*, despre Iuliu Maniu, Corneliu Coposu, despre teatru.

Nicolae Carandino: Eu am fost om de teatru toată viața și faptul că am fost director la Teatrul Național a fost o ambiție, o luptă, pe care am dat-o pentru a ajunge acolo. Iar când am ajuns parcă așa fi făcut cine știe ce mare ispravă. De ce? Pentru că era cea dintâi instituție de cultură a țării, adică după a fi director la teatrul Național nu mai era o altă treaptă mai înaltă în ierarhia culturală.

Mihnea Paraschivescu: Ce actori au jucat în perioada respectivă?

N.C.: Vraca, Marioara Voiculescu, Natașa Alexandra...

M.P.: D-voastră ați scris pentru prima dată cronici dramatice despre actori, tineri atunci, care au devenit ulterior nume ale scenei românești?

N.C.: Da.

M.P.: Despre cine ați scris?

N.C.: Radu Beligan, Carmen Stănescu, Irina Răchițeanu.

M.P.: I-ați lansat, dacă vreți, într-un fel?

N.C.: Da, pentru că scrisul meu avea atunci importanță. Eu am fost om de teatru născut, ca să zic așa. Nu scriam la întâmplare, aveam atitudine, aveam curaj să spun adevărul și nu avea importanță dacă respectivul actor era celebru sau nu. Dacă era rău sau bun asta era important atunci. Și când luam cuvântul și spuneam ceva cuvântul meu atârna greu.

M.P.: Vreți să ne spuneți părerea d-voastră despre gazetărie, despre gazetari?

N.C.: Eu am fost gazetar adevărat, adică nu am mințit niciodată. De ce? Poate am greșit, că nimeni nu poate să fie fără greșală, dar nu am făcut greșeli cu intenție, ca să ridic pe unul sau să cobor pe altul. Îl ridicam pentru că așa credeam eu că merită.

M.P.: Ce calități trebuie să aibă gazetarul?

N.C.: Calitatea lui principală este adevărul, dreptatea, adică să nu spună ceea ce nu crede, să nu spună cu intenție de a premări sau de a coborî pe cineva. În ziua în care este unul mai bun să mărturisească acest lucru.

Adevărul trebuie spus cu toate riscurile. Erau și gazetari care spuneau ce le venea la gură, nu?, erau însă și unii, printre care mă numărăm și eu în acel timp, care era suficient să spună un cuvânt despre un om politic ca să-l ridice sau să-l coboare.

M.P.: D-voastră ați fost și directorul ziarului *Dreptatea* imediat după război?

N.C.: Da.

M.P.: Cum v-a numit Iuliu Maniu director?

N.C.: Nu îmi mai aduc aminte. Era o slujbă mare în momentul acela. După directorul *Dreptății* nu mai exista decât un singur post.

M.P.: Și de ce a avut încredere Maniu în d-voastră?

N.C.: Păi, asta pot să știu eu? Știa el. Dar nu s-a păcălit. A avut dreptate.

M.P.: Cum era Maniu?

N.C.: Era un om care avea calitate și nu era nevoie să și-o afirme. În mod normal era primul. Stătea la locul lui, nu spunea o vorbă mai mult, una mai puțin decât trebuie. Dar el era, ceilalți veneau după el. Am avut o deosebită apreciere pentru el pentru simplul fapt că avea o valoare care nu trebuia să se afirme, se recunoștea. Fără să spună "eu sunt primul". Nu spunea niciodată așa. Dar când erau cinci, zece, o sută, sau numai doi, totdeauna se știa cine este primul. El. Asta era situația.

M.P.: Cum era Maniu în celulă?

N.C.: Eu am fost "manist" toată viața și am stat alături de el și l-am sprijinit, adică i-am dat concursul meu pentru că el nu avea nevoie de sprijin. Cum era Maniu în viață, era și în celulă, adică un om deosebit, nu semăna cu nimeni. Avea o atitudine, o demnitate, o prestanță. Toți nu aveau altceva de făcut decât să-l întrebe pe el ce-i de făcut și să-i dea lui comanda. Adică nu să i-o dea ci să i-o recunoască. Că i-o dăduse Dumnezeu.

M.P.: Știți unde l-au îngropat pe Iuliu Maniu după ce a murit?

N.C.: Nu, pentru că "indicațiile" erau să i se piardă urma. Îmi aduc aminte în schimb ultimele vorbe pe care le-a rostit: "Ce frumoasă femeie era Clara" - era vorba despre o ungueroaică, o dragoste din tinerețe a acestui mare om politic.

M.P.: Când l-ați cunoscut pe Corneliu Coposu?

N.C.: Era tânăr, consilier al lui Iuliu Maniu. Era un om de o mare calitate sufletească, de cuvânt, de atitudine, un om deasupra oricărui îndoiedi. Coposu a fost "un om mare și un mare om".

M.P.: Cum era Parlamentul de pe vremuri?

N.C.: Era un lucru deosebit să fii parlamentar, nu era orice găinar deputat. Nu. Dacă era deputat, era un om cu o personalitate, cu o atitudine, cu o corectitudine. Și în același timp trebuia să știe să vorbească bine, pentru că toți vorbeau bine, să se exprime cum trebuie, să nu vorbească fără socoteală. Fiind gazetar cu trecere la Cameră, aveam simpatii și antipatii. Pe unii îi sprijineam și pe alții îi...

M.P.: După ce ați ieșit din închisoare și apoi după "ispășirea" domiciliului obligatoriu, în 1964, cum ați reluat viața din București? Ați început să scrieți la ziare?

N.C.: Am scris toată viața, am scris ceea ce am gândit, nu am scris invers niciodată. Și cu toate riscurile. Între a scrie ceea ce cred și a tăcea, am ales întotdeauna prima variantă. Pentru că se știa că eu spun adevărul și numai adevărul, că nu simulez. Era un lucru greu totuși.

Mihnea Paraschivescu

23.XI.1995

CARTE ALBĂ.

"Cartea albă" a celor trei ani de guvernare Văcăroiu a fost precedată de "discursul alb" al premierului în Parlament și de mai multe luări de cuvânt oficiale pe aceeași temă - toate de culoarea zăpezii. Pe scurt, o suită de poeme în proză în care protagoniștii actualiei politici și-au auto-decernat (după ușoare ezitări bine jucate) nota maximă.

De obicei, însă, prea e albă "cartea albă" a oricărei instituții oficiale pentru ca omul obișnuit să creadă cu adevărat în ea. Cel ce își afișează imacularea ascunde, de regulă, ceva nu tocmai alb, uneori de-a dreptul negru. Această regulă generală mi se pare de două ori mai actuală în cazul instituției numite guvern: bilanțul guvernului întreprins de el însuși seamănă mereu a justificare. Dacă bilanțul a fost pozitiv - lasă-i pe alții să-l facă! Dacă a fost negativ - nici cea mai albă dintre cărți nu-l poate albi.

Ultimii trei ani ai istoriei României apar oricărui observator onest foarte departe de strălucire. Majoritatea populației trăiește astăzi mai prost decât acum trei ani; numărul săracilor a crescut pînă la proporții neînfrînate în nici o altă țară din Estul european; datoria națională și publică este imensă; raportul leu-dolar s-a deteriorat continuu. În domeniul politic și în cel moral, restaurația comunistă a făcut pași mari: nici unul dintre vinovații pentru dezastrul țării de pînă în 1989 n-a fost încă judecat și condamnat, cu excepția celor doi Ceaușești; în schimb, o parte a aceluiași vinovați sînt astăzi la conducerea țării.

Pentru a acoperi această extrem de simplă realitate, justificările aniversare ale guvernului au apelat la două surse. Prima (străveche, datînd din Antichitate) se bazează pe arta perifrizei și a litotei: ea compune un discurs în care eșecurile economice se numesc "dificultățile inerente ale tranziției", debandada financiară și blocajul devin "stabilizare macro-economică", iar apatia descurajată a populației - "stabilitate politică".

A doua sursă (de origine recentă, prin excelență comunistă) constă în strategia trecerii cu vederea a mizeriei prezente în numele fericirii viitoare. Cu perspective mirololante pentru anii următori, actualii administratori ai sărăciei românești sînt extrem de generoși. Acum e așa și așa, dar în anul 2000 ori 2010 va fi bine (tot cu noi și-ai noștri la putere, bineînțeles).

Din păcate, toate proiectele de viitoare fericire pentru poporul român au fost și sînt construite de comunisti pentru oameni care încă nu s-au născut, adică pentru oameni a căror medie de vîrstă ar trebui să fie în jur de o sută cincizeci de ani. Oricine ar fi luat în serios promisiunile ceaușiste ar fi trebuit să trăiască o sută de ani pentru a le vedea realizate - și tot nu le-ar fi văzut. Oare cît de lungă ar trebui să fie viața cuiva pentru a vedea cu ochii fericirea viitoare de tip Văcăroiu?

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Un sindicat al poeziei

S TIM mai multe despre literatura americană decât despre literatura română din Basarabia. Dacă ar ignora geografia și ar lua în considerare doar viteza cu care circulă informațiile, cineva ar putea crede că Atlanticul este un râu, ușor de trecut și înot, iar Prutul - un ocean. Ceea ce se întâmplă în literatura de peste Prut aflăm cu mare întârziere, cam după douăzeci de ani. Publicul larg, în orice caz, este complet desincronizat, închipuindu-și, de exemplu, că Grigore Vieru și Leonida Lari dau tonul și azi în poezia basarabeană.

Datorită strădaniei lui Eugen Lungu, a apărut recent la Chișinău (și, probabil, peste douăzeci de ani va apărea și la București) o foarte bună antologie a poeziei basarabene de dată recentă. În cuprinsul ei sunt prezentați, în ordine cronologică, după data nașterii, douăzeci de poeți în vârstă de sub 50 de ani, de la Eugen Cioclea, născut în 1948, și până la Dumitru Crudu, născut în 1967. În compartimentul rezervat fiecăruia există o fișă bibliografică, o fotografie (ingenios prelucrată la calculator) și, bineînțeles, poemele selectate de autorul antologiei. În comparație cu "omologul" său din România, Alexandru Mușina, Eugen Lungu a realizat o carte mai elegantă și mai bogată în informații (deși mai săracă în valori literare). Cine reușește să și-o procure nu numai că trăiește satisfacția performanței, ca și cum și-ar aduce salată din grădina ursului, dar are prilejul să înțeleagă, în sfârșit, că în Basarabia nu se mai scrie, azi, ca pe vremea lui Vasile Alecsandri. (Titlul antologiei este, de altfel, elocvent: *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene*. Într-adevăr, o altă imagine.)

Singura greșeală pe care o face antologatorul constă în insistența cu care ia în discuție problema apartenenței sau neapartenței poezilor tineri la generația '80. Aceeași greșeală o făcea, de altfel, și Alexandru Mușina, străduindu-se să identifice o "filosofie" a situației poetului față de text în producțiile "optzeciștilor". (Dacă Emil Cioran îl ironiza pe Constantin Noica pentru zădărnicia definirii unui "sentiment românesc al ființei", propunându-i să se ocupe și de definirea unui "sentiment paraguayean al ființei", de ce ar trebui să fie considerată o întreprindere serioasă studierea sentimentului optzecist al poeziei?)

Calitatea de membru sau de nemembru al generației '80 constituie, de altfel, o obsesie pentru multă lume. Primele trei cronici care s-au scris pe marginea recente antologii (*Un manifest literar* de Vasile Gârneț și *Antologia optzecistă între realitate și umbre* de Grigore Chiper în *Contrafort* nr.12/oct.1995 și *Al doilea optzecism* de Al. Cistelean în *Cuvântul* nr. 11/nov.1995) conțin aproape exclusiv considerații asupra acestei probleme de ordin - cum altfel să-i spunem? - administrativ. Cronicarii respectivi uită aproape complet să citească (în sensul critic al cuvântului) și versurile, să se pronunțe în legătură cu -

Doamne, ce cuvânt demodat! - frumusețea lor, să declare care poet le-a plăcut și care nu. Individualitatea artistică - atunci când este vorba de așa-numiții "optzeciști", fie ei din România sau din Basarabia - nu mai preocupă pe nimeni. Nu întâmplător, unii poeți au renunțat să se mai străduiască să scrie bine sau au renunțat chiar să mai scrie, având ca singură preocupare revendicarea statutului de "optzecist". A face parte din generația '80 înseamnă a face parte dintr-un sindicat al poeziei care asigură o mică rație de glorie, fără vreo legătură directă cu meritele proprii.

În realitate, poeții valoroși sunt, și după 1980, la fel de rari ca întotdeauna. În România, în afară de straniul Matei Vișniec (care, din nefericire, a abandonat poezia), de fermecătorul Mircea Cărtărescu și, într-o oarecare măsură, de răzvrătitul Florin Iaru, istoria literaturii nu va reține probabil alte nume din masa de sindicalști ai poeziei "optzeciste". Este adevărat că "generația" a adus o anumită agitație înnoitoare și o atmosferă de emulație, care au avut un rol pozitiv într-o epocă sumbră. Dar și în această direcție trebuie să nu facem investigații prea profunde dacă vrem să nu avem dezamăgiri. Cum poate fi considerată o mare îndrăzneală artistică profesarea în deceniul nouă a postmodernismului, care începuse să se afirme în Occident încă din deceniul șase? Ca să nu mai vorbim de faptul că unii "optzeciști" de la noi, autoprocamați postmoderni, scriu de fapt ca Ilarie Voronca și Tristan Tzara...

Efecte, poate, și mai binefăcătoare are apariția poetului de tip nou, exponent al eticii și echității postmoderniste, în Basarabia. Acolo, de fapt, orice înnoire este salutară, pentru că întârzierea acumulată de-a lungul anilor, în condițiile izolării drastice impuse de sovietici, depășește orice imaginație (mulți poeți basarabeni, și încă dintre cei cu statut de lideri de opinie, scriu ca în secolul nouăsprezece!). Dar nici acolo înnoirea nu reprezintă o valoare în sine. Ea ține de climatul cultural și constituie doar o premisă pentru emanciparea creației poetice. Dacă, prin absurd, printr-o funcționare aberantă a mecanismelor genetice, în această perioadă de elan "optzecist", n-ar apărea nici un poet talentat, toată această efervescență ar rămâne inutilă. Ar fi ca și cum ar bate un vânt puternic, dar n-ar întâlni nici o pânză de corabie.

IATĂ și fișele pe care mi le-am făcut citind antologia:

EUGEN CIOCLEA. Talent generos. Gesticulație de trubadur politic solitar (un Maiakovski anticomunist sau un Vișoțki mai volubil). Cult (simpatice) al eului, practicat inclusiv prin folosirea verbelor la persoana întâi plural, de pe poziția unui tribun. Improvizație, oralitate, tendință de a risipi imagini, cu nepăsarea celui care știe că poate oricând găsi altele. Reminiscențe (nesemnificative) din Nichita Stănescu.

VALERIA GROSU. Distincție in-

telectuală, stare poetică autoimpusă, cu efort, imagini căutate. Elaborarea excesivă, pedeapsă sisifică pentru lipsa de talent, produce totuși câte o metaforă memorabilă ("Îngeri înfrigurați de dor de pământ/ I-această ninsoare").

ARCADIE SUCEVEANU. Epică onirică, de genul celei din poezia lui Leonid Dimov. Umor de idei ("nașturei de duzină grupându-se în sindicate"; "iată un cartof care poate fi piatra filosofală" etc.), dar și numeroase stridente ("trecerea Apocalipsei în drezina de seară", "vine buldozerul (...) / prrr-poc prrr-poc prrr-poc" etc.)

VSEVOLOD CIORNEI. Poezie discursivă și ironică, reeditare diluată a poeziei lui Geo Dumitrescu. Luciditate, dezabuzare ("Nu mai țin minte dacă voiam să sper/ Dinții cad. O proteză costă-o avere/ Gândesc la relativitate lângă rășnița de piper").

LEO BORDEIANU. Obsesie declarată, afișată, exploatată - a morții. Atitudine teatrală ("mă adânceam mai mă pierdeam/ în valul de zăpadă lină/ mi se părea sau chiar aveam/ pe față ajustată bine/ masca mortuară a mea").

CĂLINA TRIFAN. Enunțuri lapidare, cu o vagă sugestie de știință esoterică ("Orizontul pasiv/ e o linie frântă/ în Centrul steril/ Doica mă strămută."). Un model posibil: Cezar Baltag.

TEO CHIRIAC. Patetism abstract (ca în poemele ample ale lui Nichita Stănescu). Repetiții insistente având drept scop instaurarea unei atmosfere poetice. Dialoguri reluate de multe ori și amplificate în cercuri concentrice, obsedant (tot ca în unele poeme ale lui Nichita Stănescu).

VASILE GĂRNEȚ. Două feluri de a scrie. Unul constând în "traducerea" fiecărei fraze într-un limbaj poetic sofisticat. Altul, mai firesc, mizând pe transformarea spontană a prozei în poezie, prin acumularea răbdătoare de tensiune emoțională.

GRIGORE CHIPER. Elan liric autentic, exuberantă, inventivitate imagistică. Capacitate de a fabrica poezie din orice ("Vântul te piaptănă printre pomii despletiti"); neașteptate, dar binevenite irizații de umor ("Aveai și o salbă la gât/ nedăruită de mine și grea ca piatra de moară./ Ah, cât de mult te iubeam încât i-am văzut și prețul").

NICOLAE POPA. Un sarcasm mecanic, o rază de observație redusă la proza vieții de fiecare zi (râma care iese după ploaie, lama aparatului de ras afundându-se în "învolburarea spumei"). Elemente de parabolă, folosirea abuzivă a clișeului *poetul-scrib*.

VALERIU MATEI. Apar fulgurațiile unor viziuni, dar niciodată viziuni propriu-zise. Satiră politică (scrisă uneori în limbajul articolelor de ziar). Dacă s-ar mobiliza, autorul ar putea compune o epopee eroi-comică a Orașului. Influențe din Nichita Stănescu.

CONSTANTIN OLTEANU. Discurs poetic eliptic, ironie spectaculoasă ("Pumnalul lui Decebal a fost găsit într-o bucătărie"), originalitate

Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene, Antologie și prefață de Eugen Lungu. Editura ARC, Chișinău, 1995, 304 p., preț neprecizat.

vânăta cu orice preț) (chiar și cu prețul alunecării în bizărie).

LORINA BĂLTEANU. Idei îndrăznețe, un mod energic de a regândi realitatea (în genul lui Nicolae Labiș). Poeziile se țin minte și își păstrează expresivitatea chiar și... povestite: în absența stăpânilor casei, o blană de vulpe își completează "inventarul" și se reconstituie ca vulpe; oglinda care se sparge o multiplică pe poetă, iar sutele de femei rezultate îl iubesc, toate, pe același bărbat etc.). Datorită pregnanței lor, se țin minte și unele versuri ("umbli prin casă și te scuturi/ de frigul iernii reprodus în frigider").

IRINA NECHIT. Reflecții care divulgă o naivitate de fond ("Oare cei culeși/ în căușul excavatorului/ au stat și ei sub candelabre/ au spus și ei povești /.../"). Exclamațiile copilărești alternează cu prețiozități (care sunt și ele un mod copilăresc de a atrage atenția).

GHENADIE NICU. Discurs poetic complicat inutil, cu fast filologic. O metafizică de hârtie. Un mecanism lingvistic căruia nu-i lipsește nimic, dar care nu funcționează ca poezie.

NICOLAE LEAHU. Grandilocvență, dincolo de care se întrevece o natură prozaică. Beție de neologisme ("un nihilism/ original în fața magmei principiului matern al/ universului").

EMILIAN GALAICU-PĂUN. Lungi dizertații cu fior metafizic. Farmec livresc. Amestec intenționat de epoci, pentru a crea senzația de bălci al deșertăciunilor. Amestec intenționat de stiluri - pentru a crea impresia de babilonie. Totuși, un surplus de cuvinte, tinzând să ducă la o devalorizare a cuvântului.

GHENADIE POSTOLACHE. Texte incoerente, inconsistente din punct de vedere liric, cu rare pălpări de poezie.

AURA CHRISTI. Poezia înțeleasă ca un document existențial, plin de dramatism. Poeta are - simțim aceasta - sentimentul că dacă încetează să scrie încetează să existe. Textele care rezultă, întinse și prolixă, nu-și pot susține însă propria lor greutate. Se rup, se fărâmițează, dispar - după încheierea lecturii - din conștiința cititorului.

DUMITRU CRUDU. Teribilism de adolescent. Încă nu se poate ști cu certitudine dacă autorul va deveni sau nu poet. Probabil, nu.

Wind of Change

ACUM doi ani, la apariția antologiei poezilor generației '80, Alexandru Mușina regreta că nu reușise să-i includă în ea, din motive *obiective*, (citește "financiare") și pe poezii de limbă română din Moldova de dincolo de Prut. Între timp, stimulați poate de mîhnirea lui Mușina, aceștia și-au alcătuit o antologie proprie, după chipul și asemănarea celei dintîi, dar publicată în condiții grafice mult mai bune și incluzînd fotografii (bine gîndite) ale fiecărui autor. Este un eveniment editorial pentru că ne obligă să medităm asupra "complexelor literaturii române", de care pomenea Mircea Martin în titlul uneia dintre cărțile sale. Cel legat de literatura basarabeană, în care intră un anume sentiment de înfrîntare dar și senzația de vinovăție, duce adesea la judecarea acestei literaturi cu un cântar mai îngăduitor decît cel folosit îndeobște. Greșeală pe care voi încerca să nu o fac la comentarea cărții *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene* întrucît a sosit timpul ("es ist höchste Zeit", cum spun nemții, cu intuiția urgenței) ca literatura română să-și depășească prejudecățile și complexe, fie ele de superioritate sau de inferioritate. E drept că există un mic defazaj între cărțile apărute la Chișinău și cele apărute la București. Dar, dacă e evident că nu putem fi strict contemporani cu toți contemporanii noștri, că literatura română nu e pe același fus orar cu literatura din alte părți ale lumii, nu e mai puțin adevărat că literatura basarabeană ne oferă șansa unei oglinzi în care imaginea noastră e cu cîțiva ani mai tînără.

Compararea antologiei *Portret de grup* alcătuită de Eugen Lungu cu aceea alcătuită în 1993 de Alexandru Mușina este inevitabilă, chiar dacă nu ești interesat de problema generațiilor poetice. De altfel antologatorul basarabean pomenește modelul în prefața care este și ea influențată de cea a poetului brașovean. Locul celor 30 de poeți din antologia optzecistă a lui Mușina, care între timp au evoluat de la textualism și de la un postmodernism genuin la unul deplin conștient de sine (începe să se vadă și în proză), este luat de cei 20 de poeți basarabeni care au ajuns la textualism și presimt postmodernismul.

Se remarcă totuși, la poezii selecțate de Eugen Lungu o mai mică dispoziție spre ironie și ludic (desigur, cu cîteva excepții) și o mai mare frecvență a detaliului istoric. Față de generația precedentă - a poezilor consacrați și "oficializați" de tip Vieru - e vizibilă la poezii de-acum (născuți între 1948 și 1967) o evidentă schimbare: distanța față de propriile texte, controlul fluxului liric, lipsa de patetism și lipsa de tabuuri. Poemele din antologie sînt o pledoarie implicită pentru noul tip de poezie. Iar dacă

unde, în adîncimile nedezvăluite ale textului există în continuare speranța și disperarea, faptul că ele nu sînt clamate, ci se bănuiesc doar prin vagi dizarmonii repede stăpînite este un câștig clar al acestei poezii.

Nu mă pot pronunța asupra selecției, dar bănuiesc cîteva absențe (chiar dintr-o simplă comparație a numelor incluse aici cu cele din lista lui Mușina, care este un cunoscător al poezilor basarabeni), de altfel inevitabile și ținînd de limitele oricărei antologii. La sfîrșitul unei lecturi cu destule surprize plăcute deși textele sînt, evident, inegale, se pot reține cîteva nume: Vasile Gârneț, Teo Chiriac, Emilian Galaicu-Păun, Dumitru Crudu, Aura Christi, Eugen Cioclea, Nicolae Popa, Constantin Olteanu. *Vasile Gârneț* și-a păstrat tristețea zîmbitoare pe care i-o știam (despre una din cărțile lui am scris acum cîțiva ani în *Contrapunct*, într-un articol care, dacă nu mă înșală memoria, se numea chiar *Portret de grup* și se referea la trei dintre poezii din antologia de acum). În versurile lui sînt pomeniți Gellu Naum, Andrei Pleșu (și fularul său roșu), Cărtărescu și Proust, dar numele nu sînt date cu ostentație, ci cu firescul dragostei cititorului pentru autorii pe care și-i apropie. Intertextualitatea nu e forțată, e numai un ecou al armoniilor ludice interioare. Unele versuri ar putea sta drept motto al acestei antologii. De exemplu grav-ironic: "de fapt cel mai greu e să traduci/ din basarabeană-n română" (144) ori: "lacrima noastră ambulanta/ ajunsese la București/ unde luase un premiu simbolic" (143), versuri care închid toată teoria mea de la începutul articolului. În comparație cu Vasile Gârneț, mai tînărul și mai agresivul *Emilian Galaicu-Păun* (unul din "premiantii" antologiei) are totuși o crispare a reperului cultural care uneori deranjează. Versurile lui sînt "lucrate" și, cum talentul nu îi lipsește, rezultatul e adesea excelent. Mezinul antologiei, *Dumitru Crudu*, "falsul Dimitrie", student la Litere în Brașov, e un egotist simpatic, poet bun ce pare discipol al unei combinații de Caius Dobrescu plus Andrei Bodiu. Dar crudul Dumitru Crudu nu stăpînește încă bine arta de a fi șocant, de unde stridentele din poemele sale.

Teo Chiriac aduce obsesia devoratoare în (și de) poezie: "bărbatul abstract" și "femeia abstractă" care refac cu concretețea poemului izbutit istoria omenirii. Jocurile lui literale sînt în același timp și literare. Cînd nu se lasă dusă de valul poetic, cînd nu se scufundă cu voluptate în sonorități goale, *Aura Christi* e o poetă convingătoare. Nu-i va fi greu în viitor să scape de apăsarea unui vocabular prea căutat. *Eugen Cioclea*, matematician de formație, *l'homme révolté* al grupului, izolatul, exclusul, e mai

- ☐ "Complexele literaturii române" ☐ Fusul orar poetic
- ☐ O analogie inevitabilă ☐ Fără patetism și fără tabuuri
- ☐ 20 pentru schimbare
- ☐ Trăsăturile distinctive ale portretului de grup

aproape de Camus și de Orwell (cel din *Ferma animalelor*) decît de Ion Barbu căruia îi aduce un omagiu mai degrabă în disonanță cu tendințele sale firești. La *Nicolae Popa* mi-a plăcut ironia din poemul *Dumneavoastră*, iar la concisul *Constantin Olteanu* jocul din *Cine sînt eu* și exercițiul textualist din *Majuscule*. Cîte un cuvînt și despre ceilalți.

Valeria Grosu pare a fi poetul clasic prizonier în cătușa lumii moderne; se lasă stăpînită de meditații metafizice, uneori vădit argeziene. *Arcadie Suceveanu* e un afin al lui Geo Dumitrescu, *Vsevolod Ciornei* un experimentator eclectic, iar *Leo Bordeianu* un acuarelist sincer și transparent. *Călina Trifan* caută ezitant "chintesențe", *Grigore Chiper* (profesor la Tiraspol, refugiat la Chișinău) pigmentează cu umor amorul (sau invers), iar deputatul *Valeriu Matei*, cînd nu e deputat e bacovian, iar cînd nu e bacovian e textualist. *Lorina Bălțeanu* își construiește un portret din limpezi cioburi, *Irina Nechit* e introspectivă cu măsură (cu versuri norocoase în *Fruetul străin*), iar *Ghenadie Nicu* ici evită colo invită "tropii fatali" (ar fi mai bine să-i evite mereu). La *Nicolae Leahu* se remarcă jocul decupajului și cezura inspirată într-un unic poem

amplu: *Pre(facerea)*. *Ghenadie Postolache* acoperă tainice terori sub schița unui zîmbet nonșalant.

Între individualitățile poetice din acest volum (și care meritau mai mult decît cele cîteva cuvinte îngăduite de spațiul paginii 5) există, fără îndoială, similitudini, observate de prefațator, care-și grupează aleșii în cîteva categorii și identifică tendințele poeziei basarabene de azi, unele teoretizate de înșiși autorii incluși în antologie (v. pag. 12-13). Schema e desigur discutabilă și poate va fi, în viitor obiectul unei dezbateri literare.

Portretul de grup are cîteva trăsături distinctive: poezii de-aici au debutat după uniformizarea tradiției comuniste în volume colective numite eminescian *Dintre sute de catarge*. La majoritatea a doua carte a urmat tîrziu, în preajma lui 1990, e lesne de înțeles de ce. Licențiați, (predomină Facultatea de Filologie și cea de Jurnalistică) au lucrat ca redactori la diferite reviste literare. Foarte puțini sînt și prozatori. În biografia cîtorva există mutarea în localități transilvănene sau munten. Limba poemelor e curată, uneori cu cîte o sonoritate stranie, necontrolat arhaică sau forțat neologistică. Dar pe ansamblu *Portretul de grup* e reușit, nou și, în orice caz, lipsit de complexe.

EDITURA NEMIRA
prezintă

ALCHIMISTUL

de Paulo Coelho

224 pag, 7000 lei

Tradus în 23 de limbi, vîndut în 6.000.000 de exemplare, în 47 de țări, *Alchimistul* lui Paulo Coelho se află de peste un an pe lista de best-selleruri publicată de *Express*.

Inspirat dintr-o scurtă poveste din *O mie și una de nopți*, romanul este o variantă a unei vechi parabole care spune că uneori trebuie să înconjuri pămîntul pentru a descoperi că tezaurul destinat îți este la îndemîna, doar că pînă acum l-ai ignorat.

Fabulă filosofică înzestrată cu farmecul poetic al *Micului Prinț*, cartea de față este rezultatul experienței ezoterice a autorului care face cunoscut faptul că accesul la piatra filosofală este deschis oricui. Marile mistere care-l însoțesc pe om de la începutul vremurilor sunt dezvăluite: semnele lăsate de Dumnezeu în lume, legenda personală pe care fiecare dintre noi ar trebui s-o trăiască, misteriosul Suflet al Lumii în care oricine se poate cufunda dacă știe să dea ascultare propriei sale inimi, dobîndind astfel puteri de magician.

CLUBUL CĂRȚII NEMIRA C.P. 26 - 38 BUCUREȘTI

Gheorghe GRIGURCU

Poetul

Ascunzându-se-n grotă lingându-și
 generația cum o bomboană sticloasă
 în răstimpuri dând telefoane norilor cumulus
 ascultînd muzica venelor în pauza dintre două
 lumi
 dînd din piciorușele de miriapod ale creierului
 perorînd despre statuja ce s-a-ngrășat și are
 nevoie de corset
 apoi dezumflîndu-se ștergîndu-și scrisul
 așa cum și-ar șterge buzele după mîncare
 adormind ca o coală de hîrtie albă.

O bunăstare de plumb

O bunăstare de plumb o iederă care cădea
 ca un breton pe fruntea zidului
 și era vară ca și acum
 o vară infinită în miezul iernii
 cum somnul în miezul visului
 nimic clintindu-se din ceea ce deja exista
 un cearceaf plin de reflexe ca un iaz
 o mobilă prin luciul căreia săgetau rîndunele
 un deget cu un inel la care e montat un deal.

Visuri

Visuri care se scurg molcome aidoma laptelui
 visuri care se zbat disperate aidoma apei în
 vîltoare
 visuri care se evaporă asemenea lui Dumnezeu.

Psalm

Cine ești Doamne un crin legat cum un copil
 de piciorul patului

o nalbă crescînd cum un deget ars de leșie

un trandafir zbătîndu-se
 cum un pește pe uscat.

Monumentul

Se-nalță acest monument de ceață
 cu buzunare de bronz
 cu aripi de cernoziom

pe cine reprezintă oare

chipul său e indescifrabil
 ochiul său încă nu s-a deschis

are bretele de marmură.

Cearcăne

Cearcăne înscrise-n porțelanuri
 o mimoză rebelă încuie grădina
 furtuna împrăstie-n vînt

o faină de aluminiu
 un fruct tremură-n crengi
 ca o mînușă goală.

Un strigăt privește

Un strigăt privește maidanul gol tulbure-n zori
 buruienile umplu intestinul translucid al cerului
 un camion intră-n subconștientul primăverii
 trucul postmodern al menestrelului
 tatuat pe trupul tău antic.

Greșeala

Greșeal lor tristă tristă

încearcă să scrie
 cu buzele pe hîrtie

și pe banda de celuloid
 de-a dreptul cu dorințe
 ce nu mai sînt.

Hierofanie

Ivirea prea leneșă atmosfera albastră
 ce se cîntă pe sine

torpoare și scame
 albe-n privirile apei

bubuie credința pe cerul verii
 și așijderea pe dușumea

o roabă cu bolovani răsturnîndu-se.

Interior

Tavan mișcător asemenea unei aripi

mapamond verbal pe care-ți așezi fără grabă
 micile mări calde
 cum cești de ceai.

Dedicație

Porumbelului prudent care murdărește doar ce e
 de murdărit
 molozului care țiuie precum telefonul mereu
 defect

ploii care studiază egalitatea lucrurilor
 picioarelor desculțe care dezmiardă asfaltul
 proaspăt croșetat de caniculă
 nopții care recitește a n-oară pielea
 cameleonului

cîinelui cu limba pătată de cerneală
 pianului în care se cicatrizează o rană de
 marmură
 ușii care-adoarme cu ochii holbați cum un uliu.

CERȘETORUL
 DE CAFEA

de Emil
 Brumaru

Citeliste stinsă

CONSUELA, în anotimpul iubirii, era piro-
 mană. Da, foc la căpițe cu vârful limbii. Incendia
 pădurile cu cîrlionții părului coifos. Chica ei
 pubiană carboniza grinzile grajdurilor,
 împrôșcînd sosuri arse. Dantura îi scînteia.
 Cugetul mocnea în movilele bleu de rășină.
 Aprindea, fericită, stive severe de scînduri, dina-
 mita vrafuri de fluturi, maldăre reci de fîntîni.
 Prăjea, în tingiri spoite fraged, melancolice
 turme de boboci, scîrpițați pe-ndelete cu fur-
 culița și, uneori, cu andreaaua. Consuela venea
 neîncetat din epoca fosforescentistă. Suflarea-i
 pîrjolitoare a copt sfecla de zahăr a nobilei nații.
 Chibritistă, își mistuia sufletul durduiu în
 insulte imunde, ajungînd, cu vremea, mitul ludic
 al mocofanților purtători de largi pijamale șepti-
 colore. Laba galvanoscopică de broască sma-
 raldă (laudă laboratoarelor de fiziologie experi-
 mentală!) zvîcnea în ritmul inimii ascunse, cu
 grijă electrică, într-însa. Doar legumele pămîntu-
 lui, fructele cerului, o mai puteau domoli, cu
 moliciunea lor tandră, instinctuală, în seva caldă,
 țîșnită vioi din pulpa cărnoasă, biruitoare, teri-
 bilă, a vieții atotpompiere!!

Ciclistii

Ciclistii aruncă mere-n geam
 ferestrele au fuste sticloase
 pulpele ciclistilor roșii pulsînd
 la gîtul la tîmpele femeilor.

Vezi în apă scrîșnește

Vezi în apă scrîșnește
 peștele cum o cheie în broască

unde e primăvara? dincolo sau dincoace
 de imaginara ușa?

ai s-o poți deschide vreodată?

copil năfîng care nici nu știe
 dacă-ar avea rost să deschidă ușa.

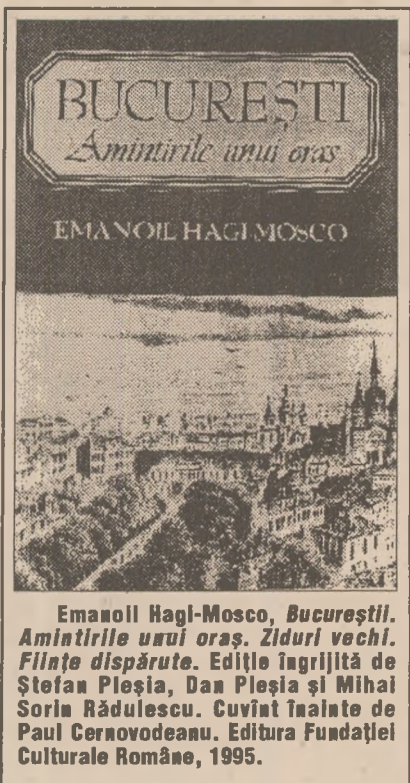
Doar în încăpere

Doar în încăpere doar în locuința ta strîmtă
 ceea ce nu cunoști: peretele fraged ca o piele de
 copil

o pată de lumină înfulecă totul
 un singur deget descîntă trupul întreg
 apoi bate-n toba răgușită a spațiului
 și nimeni nu intră nimeni nu iese
 amînarea se sufocă pe sine
 instantaneu devine uitare
 pe tavan un nor de lapte
 viața adie spre ușa de hîrtie.

Invocație

O-nterupere parcă fără sfîrșit.
 Iarna a desenat pe ferestre
 o iubire ideală.
 Înfloritele clipe sînt bocnă,
 Franz Kafka. Așa cum spuneai,
 cărțile noastre-s topoare,
 în stare a sparge
 marea-nghetată din noi.

Emanoil Hagi-Mosco, *București. Amintirile unui oraș. Ziduri vechi. Filinte dispărute*. Ediție îngrijită de Ștefan Pleșia, Dan Pleșia și Mihai Sorin Rădulescu. Cuvânt înainte de Paul Cernovodeanu. Editura Fundației Culturale Române, 1995.

LA TINEREȚEA mea studioasă, prin anii 1954-1960, în rafturile cu cărți uzuale din Sala 1 a Bibliotecii Academiei, se afla un exemplar din *Istoria Bucureștilui*, de Ionescu-Gion. Îmi plăcea să zăbovesc asupra lui și, mai de fiecare dată, pînă îmi soseau din depozit cărțile sau publicațiile cerute, tot citeam din Ionescu-Gion, oprindu-mă asupra unor capitole sau paragrafe anume. Cartea e izbutită, frumos scrisă și e o piesă rezistentă în bibliografia chestiunii. Ar trebui necondiționat reeditată. Subiectul pasionându-mă, am tot citit și alte lucrări care reluau tema. Am citit cărțile lui Fr. Damè, Iorga, Bacalbașa, Victor Biliurescu, George D. Florescu (l-am apucat pe acest personaj pitoresc, la Biblioteca Academiei, purtîndu-se în costumație de epocă, cu vestă albă, ghetre, baston cu măciucie de argint, fără a-i ignora și favoriții albiți pînă la galben), Constantin C. Giurescu, George Potra, dr. Vătămanu. Probabil că mai densă și sistematică e cartea lui C.C. Giurescu, despre care mi-aduc aminte, prin 1957-1958, cînd eram tînar redactor la ESPLA, că autorul, ieșit din pușcărie, aducea periodic cite un capitol la editură și prietenul și colegul meu, regretatul Radu Albala, ca redactor al cărții, alcătuiă repede un referat și, pe baza lui, se ordonața autorului o sumă de bani. (La fel se procedea, pe atunci, cu Blaga, pentru traducerea lui *Faust*). Dar cartea lui C.C. Giurescu e sobră, parcă uscată în comparație cu *Istoria* lui Ionescu-Gion. (Radu Albala a alcătuit pe atunci, cu prilejul celei de a 500 aniversări a Capitalei, o bună antologie despre Bucureștilor în literatura română).

Istoria Bucureștilor, pentru cine are har evocator, este o temă fascinantă, asupra căreia se va tot reveni, reconstituind, după documente de epocă, mărturi sau, cînd se poate, din propriile amintiri, harta posibilă a unui trecut pierdut în ceață. E ceea ce a făcut Emanoil Hagi-Mosco. Acest bătrîn istoric și genealogist era, prin anii cincizeci-șaizeci, preocupat să reînvie, pentru contemporani și posteritate, farmecul acestui frumos oraș. Nu a scris o sistematică istorie a orașului. L-a evocat în capitole aparent distincte, unele publicate, altele rămase în manuscris. Colegi de preocupări, d-nii Ștefan și Dan Pleșia și Mihai Sorin Rădulescu, le-au păstrat și le le publică, acum, într-o ediție de ei îngrijită la Editura Fundației Culturale Române. Capitolele acestei cărți elegant tipărite (în format album) sînt "București - Amintirile unui oraș", "Monumente istorice", "Lăcașuri venerabile", "Vechi case bucureștene", "Ulițe de demult", "Evocări istorice", "Triptic feminin", "Figuri pitorești din protipendadă", "Moravuri și obiceiuri din trecut", "Vechi așezări din jurul

Bucureștilui". Emanoil Hagi-Mosco e tobă de carte în materie, are har evocator și portretistic, a mai apucat înainte de deceniile interbelice și mai înainte, de pe la începutul veacului, priveliștea, casele și străzile vechiului București, fusese rudă sau apropiat cu personajele despre care scrie. Încît peisajul Bucureștilui său este alcătuit nu numai din documente și hărți de demult ci și din amintiri, ceea ce, incontestabil, aduce cărții farmec particular. La asta contribuie mult și stilul, mereu bătrînesc, cu volute și cumva crinolone de epocă. Cartea se citește, de aceea, cu plăcere indicibilă, creînd cititorului sentimentul că parcurge cu ochii minții istorii ale unui oraș hăt de demult. Un penel cu meșteșug, reface, din hîrburi, vestimentație, obiceiuri și așezări uitate, ceea ce a fost odată și nu mai poate fi.

Autorul ține să spulbere legende mincinoase, restabilind adevărul. De pildă, demonstrează că legenda cu Bucur Ciobanul, întemeietorul orașului, e o basnă inventată de scriitorul Al. Pelimon în cărțuia lui din 1858, *Istoria fondării Bucureștilor Bukur*. Așa-numita Bisericuță a lui Bucur e, și ea, o atribuire neexactă. De fapt, ea este biserica lui Radu Vodă, clădită și restaurată în anii 1909-1911 de arhitectul Grigore Cerchez. Pe locul unde se află, azi, biserica așa-numită Bucur fusese, pe vremuri, cimitirul Mînăstirii Radu Vodă, unde, cum cerea obiceiul, era și o biserică cu un paraclis. Aceasta, stăruie autorul nostru, poate fi biserica Bucur, despre care atîta s-a vorbit, rămîinînd legenda că a fost întemeiată de acel inventat cioban. În schimb, biserica Patriarhiei e o ctitorie din veacul al XVII-lea a lui Constantin Vodă Șerban. A fost tirnosită, la roșu, în 1658 de Mihnea al III-lea, zugrăvită în 1665 și devenită mitropolie în 1668 sub domnia lui Radu Leon și, apoi, reînnoită în 1839. Bucureștilor începutului de veac XIX, cu cei vreo 70.000 de locuitori ai săi, era un oraș oriental, restrîns ca suprafață, cu case așezate fără plan arhitectonic, cum le voiau proprietarii, cu tinzi, grădini mari, cu multe vii, fără luminație, cu apa, unde nu era în interiorul curții, adusă ca sacaua, prăfos mult vara și gloduros foarte toamna și primăvara. Aceste case cu grădini și

despărțite de vii erau "adunate" în mahalalele (cartiere) bine știute și respectate ca atare de edili. În plin centru erau mahalalele Colțea și Enei. Cea mai înaltă clădire era Turnul Colței, înălțat în 1715 și demolat în 1888 pentru a face loc Bulevardului Colțea. Teatrul Național, clădit între 1846-1852, pe vechiul loc peste drum de actualul hotel Continental, împreună cu Turnul Colței erau cele mai înalte edificii ale Capitalei Muteniei. Orașul, prin "centru", era podit din birne, sub care se aduna mîzgă și putoare. De aici denumirea de Podul Mogoșoaia (actuala Calea Victoriei), creat sub domnia lui Hangerli, Podul din afară (Calea Moșilor) etc. etc. Orașul, treptat, s-a tot modificat, folosindu-se mult tîrnăcopul, pînă a nu mai arăta a ceea ce a fost odată. Într-un loc, nostalgicul nostru autor notează cu obidă: "Un cercetător iubitor al vechiului București oricît de doritor ar fi să găsească în tot cuprinsul lui un colțisor, dacă nu neschimbat măcar evocator al trecutului nu și-ar putea satisfac dorința pe deplin". Și deplînge - cu dreptate - obiceiul, numai la noi îndătinat, de a schimba, potrivit unor motivații politice, numele străzilor care, în alte capitale (de pildă la Paris), sînt menținute cele date cu un veac în urmă și chiar din Evul Mediu. Cît privește modificarea Bucureștilor, destinul a decis bine. Pentru că nu se putea menține o așezare alandala atîta vreme cît se năzuia a preface orașul într-un centru urbanistic european modern. Pe măsură ce se materializa această necesară năzuință, orașul se modifica. Vreau să spun (nu numai după autorul nostru) că prefacerile au fost pe etape, tot modificînd fizionomia orașului. În 1852, cînd a fost desenat planul orașului de către Borroczin actualul bulevard între Universitate (clădirea ei, evident, nici nu se înălțase încă) și Calea Victoriei nu exista. De abia în 1856 s-a deschis prima spărtură pornindu-se din ulița Colței numai pînă la Podul Mogoșoaia de atunci, în fața Bisericii Sărindarului (demolată și ea, în 1896, de edilul Pake Protopopescu, mai tîrziu înălțîndu-se pe acest loc unde pe vremuri fusese o mănăstire, actualul edificiu al Casei Armatei). Ulița (apoi strada, apoi bulevardul) Colței părea, pe atunci, mare.

Ajungea pînă în dreptul locului unde azi e Sala Dalles. Peste drum era casa marelui bărbat de stat Ion C. Brătianu. Mai tîrziu, în amintirea lui, o parte a Bulevardului Colțea a căpătat denumirea Bulevardul Brătianu. Dar atunci cînd s-a deschis Bulevardul Colței destule case au fost expropriate și demolate neîndurător. Așa s-a întîmplat și cu terenul din jurul Palatului Șuțu (clădit ca un palat apusean). Și în 1872 în fața Universității, pe bulevard și lipite de grădina Palatului Șuțu (e printre puținele edificii care s-au păstrat, azi funcționînd aici Muzeul orașului București) se mai aflau două case țărănești cu prispă, tindă și două încăperi laterale. Pe locul unde se află azi Teatrul Național a fost, pe vremuri, o clădire, dărîmată în 1912, unde funcționa Primăria Capitalei. Ceea ce azi se numește Șoseaua Kiseleff era în afara orașului și, acolo, ieșeau, după-amiezele, cucoanele protipendadei, la plimbare, în calești vieneze. Și erau atît de multe calești încît uimeau călătorii străini. Mai apoi, acolo s-au clădit ceea ce am putea numi case de odihnă ale unor oameni avuți (Și Kogălniceanu avusese o casă aici), evident pe lîngă aceea din perimetrul orașului. Aici, chiar pe locul unde e azi Piața Victoriei își avea casa de odihnă Alex. Filipescu-Vulpe. Cînd, mai tîrziu, s-a tăiat, aici, cartierul de vile prin parcelarea terenului, s-a numit, între războaie, Aleea Vulpache (după numele aceluși Filipescu-Vulpe). Dar mult înainte, cu cîteva decenii, începînd de la Casa Filipescu-Vulpe, în capul Podului Mogoșoaia, în sus era un mare teren de grădinărie, după care cîteva case cu ceardac. Orașul, pînă în 1912, avea ca mijloc de transport tramvaiul cu cai care oprea - patriarhal - oriunde cerea călătorul.

Ediția d-lor Ștefan și Dan Pleșia și Mihai Sorin Rădulescu din cartea lui Emanoil Hagi-Mosco, *București. Amintirile unui oraș* e o apariție somptuoasă, cu ilustrație bogată și măiestrit pusă în pagină și cu note (ale editorilor) foarte învățate și totdeauna utile. Cuvîntul înainte al d-lui Paul Cernovodeanu ni-l prezintă cum se cuvine pe autor și cartea sa. Lectura ei e, cum spuneam, fastuoasă și aducătoare de mari delectări.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

UNA dintre tendințele actuale ale limbajului publicitar reflectă încercarea autorilor de a-și prezenta mesajul ca moderat, modest, - pentru a preîntîmpina eventuale acuzații de exagerare și chiar de fals. Limbajul publicitar are renumele de a fi hiperbolic, de a recurge prea des la superlative gramaticale sau la cuvinte cu sens superlativ. Reproșul este însă valabil doar pentru formele simple, incipiente de publicitate, în care într-adevăr cuvinte ca *exceptional, ideal, perfect, unic* sînt folosite în exces: "Ofertă excepțională. Jaluzele venetiene din aluminiu excepționale" (Fred Rom, în *România liberă* = RL, mai 1995). Excesul superlativ e pîndit și de riscul de a încălca o regulă fundamentală de construcție, alunecînd în pleonasm: "Cea mai ideală sursă de frumusețe este natura însăși" (Helia-D).

O strategie tipică a limbajului publicitar modern constă însă în folosirea "comparativului eliptic", a comparativului de superioritate fără termenul său de comparație; aflăm că un produs e *mai bun* - dar nu ni se spune *decît ce, decît cine* e mai bun: *Pur și simplu mai bună*. (...) De import, de calitate, *mai ieftină*" (Benzina Star Trade, în RL, mai 1995). Formula are avantajul că evită superlativul - compromis prin exces, devenit prea puțin credibil. Deși încălcă una din regulile publicității - recomandarea de a nu se folosi comparația cu produsele concurenței -, o face într-o formă discretă, ambiguă. Receptorului îi este comu-

Strategii ale moderației

năcată ideea de superioritate, esențială în prezentarea unui produs, dar formularea rămîne vagă; în exemplul citat nu se precizează față de ce reper e mai ieftin produsul: față de toate celelalte, față de cele considerate de aceeași calitate, față de el însuși așa cum era cu un timp în urmă? Probabil că anticipînd asemenea ambiguități apare, pe lîngă primul comparativ, formula de întărire "pur și simplu" - care, evident, nu rezolvă nimic, dar sugerează lipsa de relevanță a dubiilor.

În plus, par să fie la modă cuvintele și expresiile care indică diferența: *alt, altfel*: "Un alt mod de a locui" (Apartamente de lux, GDP Investment Inc, în RL, mai 1995); "O altfel de lume/acum sub alt nume" (Massa). Și acestea se bazează pe strategia de moderație, contrastînd cu așteptările receptorilor, cărora nu li se mai recomandă soluții superioare, ideale - ci doar diferite. Din acest punct de vedere cuvintele date funcționează ca litotă - figură prin care "se spune mai puțin pentru a se înțelege mai mult". În fond, strategia diferenței se întemeiază pe o serie de presupoziii: de nemulțumire față de situația actuală - și de încredere în publicitate. "Un alt mod" este înțeles, pe baza acestor presupoziii, ca "un mod mai bun".

În fine, în contrast cu clișeele "liderul mondial", "numărul unu în lume", o firmă poate avea ideea de a se prezenta, mai credibil, ca "al doilea pe plan mondial".

Lehamitea

Niște definiții

PRESUPUN că mulți ar fi surprinși, constatând că, până și într-un dicționar de proporții reduse, cum este hulitul dar încă neînlocuitul DEX¹⁾, există nu mai puțin de opt (chiar nouă) mențiuni separate, de "cuvinte titlu" ale familiei din care face parte cuvântul cel mai frecvent folosit dintre acestea, *lehamite*. Că sunt forme mai rar întâlnite de noi toți, sau "regionale" ori "populare" (cum își are pecetluită acolo soarta însuși substantivul pomenit mai înainte), cred că merită, totuși, să fie înșirate aci formele lexicale din cununa care poate că dovedește "ceva" pentru contextul social și moral românesc: *lehamete*, *lehamite*, (a se) *lehameti*, (a se) *lehametisi*, *lehametit-ă*, (a se) *lehameti*, și *lehametui* și *lehameti*, *lehametuit-ă*. Neprețuitul DEX ne spune că înseamnă "oboseală, plictiseală, dezgust, silă (față de cineva sau de ceva)" și că vine din "bulgară (*liha mi ti*, mi-e silă, m-am săturat)". La (a se) *lehameti* se adaugă, tot acolo, și sensul de "a se sătura" și acela de suprem dezgust: "a se scârbi total (de ceva sau de cineva)". Nu se includ, însă, tocmai expresiile folosite cel mai des: *mi-e lehamite (de)* sau *mi s-a făcut lehamite (de)*.

Departate de intenția de a face aci "savantlăc" - de altfel, într-un domeniu care mi-ar depăși competența -, ci numai pentru a scoate mai bine în relief ceea ce vreau să subliniez mai departe, pe plan psiho-social, aș continua discuția relativă la (*mi-e lehamite*) cu o ilustrare aparent pur lingvistică, dar în fond de natură psiholingvistică, a cuvintelor cu care se însoțește, în limba română, expresia pusă aci sub lupă. Din aproape în aproape, se constituie astfel un "câmp semantic" (sau, în altă terminologie, un ansamblu coerent, logic, de "cuvinte-cheie" pentru o anumită situație); spre a fi mai frapant concrete, iar nu impersonal de abstracte, de tip "dicționar", dau exemplele așa cum le folosim la persoana întâi, în expresii: *m-am săturat de-*, *sunt sătul de-*, *m-am sătisit de-*, *mi-e silă de-*, *am obosit să-* (*mai*), *m-am (sau sunt) dezgustat de-* (*să mai*), *mi-e scârbă să* (*mai*), *mi-ajunge!*, *destul!*, *gata!*, *ajunge!* (să remarcăm că, de obicei, în asemenea situații, se adaugă *de-* [cutare lucru, ființă], ori *să* (*mai*) [fac cutare acțiune, în legătură cu ceea ce a provocat *lehamitea*]). Unele dintre aceste expresii își au originea, deci, în bulgară, altele în neo-greacă (*sastisi*: *sastiza*, cf. DEX), altele în latină (*satura*: lat. *saturare* "a se sătura", *sastis*, *sastius*; la Plaut, "a se dezgusta de viață" - dar subliniez că nu este acel celebru "taedium vitae", plictisul de viață, asimilabil, modern, cu *spleen*-ul).

Ce l-a făcut pe Plaut să se refere, în legătură cu *saturare*, la "a se dezgusta" (a se sătura) *de viață*?²⁾ De ce această proliferare de cuvinte și mai ales de utilizări, pornind de la sensul de *sătul de*

(lat. *sat* [*satis*] "destul"), întâlnită și în limba franceză în jurul lui *assez* (lat. *ad + satis* "în cantitate suficientă")? *J'en ai assez*³⁾, spun francezii, cum zicem noi, pentru că ne-am îmbogățit și cu forme slave ori grecești, exprimând pe toate căile un prea plin de care te-ai săturat: *mi-e lehamite!*, *sunt sătul*, *m-am săturat!*, *m-am sătisit!* Francezii mai au și ei o pletoră de expresii: *j'en ai marre* - "mi-ajunge!" - ("j'en ai assez", "je suis excédé", "dégoûté")⁴⁾, o dată cu care se adaugă, explicând originea exclamării în "săturare": (sunt) *rassasié*, *gavé* ("îndopat cu"), *soûl*, *repu*; și iată, ca în română: *c'est marre!* "ça suffit" - *ajunge!*, *destul!*

Spirit latin sau poate, mai curând, de meridional care când "dă de ceva" consumă "până nu mai poate", iar apoi cunoaște *saturarea* de "prea plin", *dezgustul* față de ceea ce nu-l mai poate satisface, *sastiseala* de ceva care nu-i mai este pe plac și pentru că nu i s-au împlinit așteptările? Dar iată că *blasé* - *blazat* - vine, spune aceeași sursă lexicografică, din neerlandezul "a [se?] umfla, a atenua senzațiile din cauza abuzului" (imaginea vizuală a unor mâncări din tablouri ale lui Rubens sau Jan Steen ori altor pictori flamanzi, unde heringul este înfulecat întreg, crud, la petreceri aproape orgiace, contrazice numai apropierea pe care am făcut-o cu populații meridionale, însă nu dezice asocierea cu "glutoneria", cu aviditatea de a lua repede mult, tot ce poți, de la viață, a unor ne-sobre comunități sociale care dau de ceva râvnit sau care nu cunosc măsura, cumpătarea ascezei, a înfrânării venite din experiența porționării plăcerii, obligată de un mediu aspru, a "amânării" reacției primare - trecută de Mihail Ralea printre caracteristicile general umane.⁵⁾ *Blazat* este - spune tot "Robert" - cel ale cărui "senzații, emoții și-au pierdut vigoarea", care "nu mai simte plăcere la nimic", a devenit indiferent, insensibil, dezgustat, obosit, sceptic". Interesant citatul, tot acolo, din revoluționarul Saint-Just (susținător al celui care a instaurat "Teroarea", Robespierre, o dată cu care a fost executat, pe eșafod): "Exercitarea Terorii a blazat crima [ciudată formă gramaticală, cu sensul de "atâta s-a comis crimă, că devii indiferent la ea"], așa cum licorile puternice blazează palatul guri".

Există un tip de prea-plin (material sau psihic, spiritual sau alimentar - uneori aparent, în orice caz adesea dorit fervent) - să-i zicem "pozitiv" dar nu în sens moral. El trece, depășește *satisfacția*, poate duce la *decepție*. Încă un pas, și dezgustatul decepționat ajunge la *plictis* (dar altfel decât *spleen*-ul anglo-saxon, nordic), la *oboseală*, la *dezarmare* (în sensul tăcerii fără argumente), la *indiferență*, la *indolență*, *apatie* (secvență psihologică nu întotdeauna analogă caragialeștii derivări în lanț fandaciologic). Dar poate fi și alt tip de prea-plin: să-i zicem, simetric,

"negativ", dorit de unii, nedorit de altă categorie socială (vezi "crimele", din spusele lui Saint-Just). Cheia *lehamitei* stă în această dublă ipostază posibilă a prea-plinului: cel "pozitiv" (alimentar sau în genere de dorită plăcere, chiar spirituală) și cel "negativ" (fizic sau moral și care poate atinge cu adevărat tragicul). Însă poate apărea și altă ambivalență, care amplifică *lehamitea* finală: doritul prea-plin "pozitiv", într-un context de prea-plin "negativ". De unde vin *apatia*, *indiferența abulică*, *somnolența*, *pasivitatea* (nu îndrăznesc să-i zic *lenea* "filosofică"), nu rareori întâlnite în chinuita istorie a celor de pe acest pământ bogat, dar cu oameni în marea majoritate săraci, din nordul Dunării și preajma Carpaților? Dintr-o *lehamite*, probabil, cu dublă valență: din acest mod ambivalent de a lua contact cu lumea, din acest sentiment de "nesaț" împlinit prin "luarea pe apucate", dar și dintr-un prea-plin - un "sătul de" - și apoi din "oboseală", "inertie", revărsate din *prea-plinul paharului cu necazuri*. Atunci ce să alegi mai întâi, între depășirea "salamului cu soia" (luat ca prototip simbolic) și a "setei de eliberare" (iarăși, ca prototip, prima însemnând mântuirea de ce e "negativ")? În ambele *lehamiti*: speranța săturării foamei, dar și a depășirii prea-plinului tragic de necazuri, dureri fizice și morale, de multe promisiuni neîmplinite, deziluzii, decepții. Dezorientare exprimată în nesiguranța a "ce să faci?", de unde o stază cel puțin de moment. *Lehamitea* de o luptă care pare vană - deși în realitate poate că nu ar fi așa. Saint-justiana "blazare de crime" - de unde, tocirea sentimentului de uimire, de revoltă și de tendință de "combater". "La ce bun!"-ul proclamat ca scuză pentru anihilanta delăsare? *Lehamitea* poate fi degradantă, când nu duce la strigătul - atât de asociat lingvistic - "*Destul!*", cu conotația marcată, intonațională de voință de "a pune capăt", de revoltă. Cât dinamism, câtă tendință către anunțarea unei determinări care poate atinge sublimul, în strigătul "*Gata!*", urmat de acțiunea prin care se sfârșește cu *lehamitea* inertă și se începe o luptă.

Niște exemple

AU UIMIT nu rareori *trezirile* (s-a spus că numai "de trei zile") din *somnolența*⁶⁾ "mămăligii românești". Dar ce sublim curaj, eficientă vitejie, supremă dăruire a vieții au însemnat acele ieșiri din letargii rușinoase - chiar dacă pricinuite și de împrejurări potrivnice -, ca - fără să fie vorbe mari și goale - "Mărășești, Mărăști, Oituz", ca să evoc unele mai apropiate de noi, dar probabil că aceleași declanșări psihologice ale ieșirilor din *lehamite* s-au petrecut în "bătăliile" al căror sens s-a totcit prin învățarea pe de rost, fără context sincer sentimental, la "orele de istorie" sau în diverse "pomeniri" (cât

rău ne-au făcut și pot face oricărui por teama aceasta de "ridiculul se mentalismului" sau, dimpotrivă, faronada deșartă a comemorării sarbede ori auto-lustritoare).

S-a vorbit (tot la "comemorări" despre "lașitate" chiar, pentru că nu reacționat la "Diktatul de la Viena" și vreo împotrivire armată. S-a spus și și că ar fi fost "de geaba", "de poma" (iarăși, expresii "neoașe"), că ar fi "vărsare de sânge" inutilă și că guvernanții au procedat "înțelept" ("înțeleciunea" "capului plecat" pe care "să nu-l taie": cine oare, dintre vânturările pe aici, după Decebal, a adus afară ori a cultivat zicala defetistă, care a servit cel puțin ocupanților colectivității de cinci secole, ai aurului petic dacic?). Este greu de înțeles un conținut istoric trecut: desigur, el poate fi reconstituit de către specialiști răscolind arhive, pe când cei care l-au trăit întotdeauna l-au putut cunoaște cum a fost în realitate. Dar ceea ce simțit - *psihologic* deci - martorii un fapt subiectiv de netăgăduit este în subiectivitatea lui. Afară "Jurnale" sau de "Memorii" ale unei personalități actante în acel moment poate tocmai de aceea - din ipocri din grabă sau din dificultăți de analiză neexprimând, de regulă, exact simțeau), au un anumit preț amintiri de experiență psihologică ale celor doar "asistau". În amintirea mea, atunci o adolescentă, e drept, dar trăia într-o ambianță de discipolite-, momentul "40" era *lehamite* pentru cei mai mulți. Luptaseră la Oituz, de pildă, erau le de Ardeal sau de Basarabia (unii și dat viața pentru acestea, mai târziu), blazarea, *sastiseala* atinseseră pe dezorientant al plictisului, al apatiei nu degeaba legate de "dezarmare" domnie regală care abia mai târziu apărut ca o prea facil acceptată *de tatură*, un abil aventurier care înlesni "afaceri" - grandioase sau nu, dar care, în orice caz, nu puțini se mână ră -, corupție, escrocherii, traficul influență, mașinații de camarilă c între altele, îmbogățiseră pe "p. Lupescu" și acoliții, pe seama n înzestrării cu arme moderne nefericitei armate, ci a furniturilor și tru uniforme de operetă, pentru comății atingând ridiculul - câți o mărturisesc? -, până și în robele tocile poleite, de brocart aurit odăjdiile preoțești, cu care i-am vă defilând prin holul de marmură Facultății de Litere și Filosofie București nu doar pe decan, ci și profesorii care purtau nume intrate istorie (frică de represaliile de dreă teamă de guvernare carlistă? "sim lipsă de bun gust?). *Lehamitea* *ex am simțit-o*, se întinsese ca o pecină până la nivelul de blazare abulică fost nevoie de o stimulare, de acel romantic-nebunesc de a "trece Prut (ca și cum era vorba de a trece, în secol 20, vadul Rubiconului), "lozi

la români

ate, care a făcut să curgă mai mult
nge decât ar fi fost "înțelept" să fie
ovocat, dar știu că nu din egoism
un că nu a fost un strigăt inutil), pen-
ca aceiași "adormiți" din "40" să se
rească și să devină *conștienți* - cum
văiseră unii să-i lase să fie.

Am cules, recent, câteva "semnale"
re exprimă, prin unele dintre "cuvin-
e-cheie", *lehamitea* (unele punând
cent în special pe "taedium", pe
oseală, pe *plictis* sau, mai nou, pe
asivism). Se potrivesc exact cu
est text, definind o stare sufletească
un état d'ame") la care se adaugă
aluarea laturii voliționale, de "minus
tiune", semnalate în diverse "sec-
re", cum se zice. Ele îmi arată - pe
gă altele, pe care nu le mai evoc - că
mă înșel și că este permisă genera-
area. Citez, din relatarea privitoare la
erviul unui scriitor ⁷⁾: "[el] nu poate
cepta 'pasivismul' în actualul context,
implicarea politică' propovăduită de
ropiații puterii [...]". Permițându-mi
asemenea scoaterea din context, a
tat, îl redau pentru reprezentativi-
ea lui lapidară: "[...] chiar dacă min-
na sistematică pare să fi înfrânt orice
poziție a cetățeanului, tot mai *blazat*
mai fără speranță [...]"]⁸⁾. Am mai
t, nu de mult, un titlu într-un ziar de
gă circulație, la rubrica sportivă:
icătorii rapidiști suferă de blazare
tafizică și melancolie absconsă".

brul explicitează: "[...] un moral
zut, o blazare de-a dreptul metafizică ⁹⁾
u știu câți dintre cititorii "microbiști"
eleg aceasta, dar probabil că "sună
amos", o melancolie absconsă,
ietii nu mai știu să rădă, să fie
seli". Caracterizarea a fost generată
insuccese, după "aerul tare de pe
lmea primelor locuri", ale unei
nipe care s-a bucurat de "răsfăț
nt" și ai cărei jucători sunt acum
proape de pământ". Blazarea vine,
rt uneori, și din "răsfăț" (din acel
a plin de ordin material - "pozitiv" îi
eam). Dar, subliniam mai înainte,
a-plinul poate duce la obnubilarea
rituală sau letargia datorate unui
context sațiat de corupție, de depravare
cială, de intricare indisociabilă a
ului" cu "binele". Prea-plinul poate
de natura unei mizerii materiale, a
or suferințe acute, ca și a unor
arente împliniri morale după care
nează constatarea decepției, a
iluziei.

Nu de mult, un cunoscut sociolog
zenta, la Radio București, o situație
tă: în România, astăzi, "75% din
pulație trăiește în sărăcie" (deci, aș
nenta, sub standardul normal - deși
est "normal" este folosit uneori și
ntru definirea "sărăciei absolute"
nd ca punct de referință tipul
%). În final - care se voia o con-
zie? sau un îndemn? - se afirma că,
ă unii trăiesc sărăcia "cu demni-
", alții nu o fac, iar lipsa de demni-
e duce la "afundarea în sărăcie".
clarațiile se încheiau aci, astfel încât
se propuneau și *remediile*, cel puțin

ale "demnității în sărăcie", dacă nu
pentru eradicarea acestei sărăcii acum
endemică ¹⁰⁾ și galopante (aș trimite la
un articol, "Trogloditizarea" din
"România literară", 26, nr. 35, 15-21
IX, 1993, 12-13 -, în care, fără a mă
pretinde acum o Mafaldă sau mai bine
spus o Casandră, prefiguram amplifi-
carea sărăciei lucii). A fi "demn în
sărăcie" presupune a nu-ți fi *lehamite*,
dar aceasta nu se prea poate fără săpun
la un preț accesibil și apă (rece, dacă nu
caldă) la dispoziție, o locuință cât de
mizeră în care să se ascundă săracul
demn, medicamente ca să-și oblojească
plin de demnitate rănilile cu care ar
putea jigni privirea, cel puțin un codru
de pâine subvenționată, că să nu ceară,
șoptind prin magazinele alimentare,
"fără demnitate": "Vă rog, pentru un
iaurt" sau "o juma de pâine" - sau toată
paradigma hranei indispensabile (mai
poți scrie "eseuri" fără a pomeni "trivi-
alități" din acestea? ar fi putut scrie
Kant, senin - și laș - un "eseu" de
filosofie pură, neatins de contingentele
realității crude, într-un asemenea con-
text?). "Sărăcia demnă": ce frumos
sună, într-un context în care își permit
luxul de a fi "demni" - cu toate că nu au
"măcar o Dacie", un "TV Samsung",
pantofi nescâlțiați (ba au, dar nu puși
zilnic!), și o haină nouă ("poate, de
Paști") - cel mult belferii aproape de
pensionare, cu salariul maxim de vreo
150 de dolari, adică 300.000 lei la 2100
per dolar (adăugând doar un zero, ar
rezulta salariul aproximativ al aceleiași
categorii în capitalismul sălbatec - și nu
neapărat în Far West). *Lehamitea* se
instalează: uneori spun "Gata!" neferi-
ciți tineri dezorientați, manipulați în
toată roza vânturilor, care nu mai pot
alege, din noianul de "lipsuri" și reven-
dicări, țelurile esențiale. Sau, timid,
acea categorie de oameni care pot fi
mai ales văzuți, în deplina lor *lehamite*
letargică și demnă, îngroșând, în frigul
dimineților, cozile la lapte subven-
ționate, sau luându-și tăcuți pensiile, sau
neripostând la brufuiala funcționarilor
"cu salariu mediu" ori a vânzătorilor
din negoțul de stat - brufuțiți, la rândul
lor, de cumpărătorii arțăgoși pentru că
atât pot reacționa în letargia lor și care
se defulează astfel pe cei cu o *lehamite*
încă și mai inertă. Dezordine birocră-
tică, dezorganizare parcă *voită*, absența

disciplinei într-o societate incapabilă să
se autodisciplineze, corupție flagrantă,
inechitate de toate felurile, incorectitu-
dine profesională, și - nu de minor efect
- vanitatea, lipsa de cumpătate,
apucăturile mercantile și de politică
bizantină ale unora dintre cei care ar
trebui să fie exemplul de pioșenie sau
măcar de cuminte verticalitate îl
năucesc pe cetățeanul rămas cinstit,
dar, lovit de măciuca osteneții, nu mai
reacționează, "*fi e lehamite*". Aler-
gătura pentru a obține *ceva* (se și uită
uneori *ce* anume, se repetă "hârtie"
după "hârtie", și: "se face?", "da, se
face" - de fapt, "nu se face nimic"),
lipsa de *timp* pentru "a cere" și *altceva*
decât mărunțișuri, preocupările deviate
- de surse exterioare individului, dar
oare numai lui? -, de la ce ar fi dorit
inițial, către *o nouă lipsă*, expedientele
galanton oferite, cerințele vitale acute -
mâncare, locuință, îmbrăcăminte, amor
- care nu mai lasă timp și forțe pentru...
(pentru ce voia oare, la început?, sau *și*
pentru?): orbecăiala fără spor, apoi
oboseala, apatia - *lehamitea* letală și
abil țintită. Unii câștigă la ruletă pentru
că sunt experți nu în calculul proba-
bilităților, ci în măsluirea ruletei înseși.

Cine a lansat, după 1989, sloganul
"Ne-am luat rația de libertate!" a con-
densat în modul cel mai monstruos - cu
intenție sau nu, fie și ironic - inocularea
aproape hipnotică, prin mijloace de
percepere subliminală, a unei stimulări
subconștiente, a convingerii că s-a atins
un "prea-plin", pentru ca, implicit, să se
ajungă la decepție, la dezorientare, silă,
oboseală, pasivism: *lehamitea* cu tot
cortegiul ei. Abila manipulare devine
evidentă abia la scadență. Spicuiesc
dintr-un grupaj de poeme câteva rân-
duri ¹¹⁾ (cu scuze către autor, dar îmi
par mai pregnante, aci, dacă le redau în
șir, fără barele marcând versurile; titlul
este "Fenomenul de criză"): "[...] Apoi,
oamenii nu mai așteaptă; au uitat de ce
s-au adunat și stau acuma trântiți pe jos,
în grupuri care vorbesc puțin, sau mai
scot uneori câte o vorbă indistinctă [...];
acuma marea paragină se desfrânează
pe tăcute. Pe urmă, apar semne de
slăbiciune, unii leșină [...] - mai pe
urmă se vor ivi și semnele unui sfârșit
foarte precis și inevitabil, de neîn-
lăturat, care nu mai miră pe nimeni; de
altfel, nimeni din cei rămași nu se mai
poate mira de nimic. [...]"

NOTE:

1) D.E.X.: Dicționarul explicativ al limbii române, București, Ed. Academiei Socialiste România, 1975.

2) Voi părăsi "Larousse"-ul, în favoarea mult mai apropiatului de limba franceză vorbită "Robert" (acesta nu este un dicționar oarecare, ci poartă girul unui eminent lexicolog, Alain Rey). Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française, par Paul Robert, (Paris), Société du Nouveau Littre, Secrétariat Général de la rédaction Alain Rey, ed. 1967.

3) "en être fatigué" (cf. "Robert" [subliniat de mine]), "a fi obosit de-".

4) Cf. "Robert", aci și mai departe, pentru expresiile franceze.
5) M. Ralea, *Explicarea omului*, București, Cartea Românească, f.a., 75-112.
6) În recenzia, semnată de G. Tartler (în "România literară" [RL], 1995, 28, nr. 41, 18-24 octombrie, 1995, 6), la cartea lui K. Heitmann, *Imaginea Românilor în spațiul lingvistic german*, 1995, se menționează "vitejia bărbaților (contrabalansată

de o filozofică lene)[...]"

7) Pavel Chihaiia, cf. *Cronicar*, "Pasivismul" (în RL, *ibid.*, 16).

8) M. Mihăieș, *Roboții cravașafi* (în RL, *ibid.*, 2; subliniat de mine). Dau intenționat citate din același număr al aceleiași reviste: prezența lor simultană, în același moment, *înseamnă* ceva).

9) G. Stanca, în "Evenimentul zilei", nr. 1012, 19 octombrie, 1995, 11 [pagina:] Sport.

10) Marin Tarangul (în RL, *ibid.*, 4).

11) Într-un forum foarte important, exprimându-se revolta împotriva diferenței crescânde dintre săraci și bogați, a subliniat, succint și plastic, "prăpastia dureroasă și tot mai adâncă dintre 'Cei Ce Au și Pot' și 'Cei Ce Nu Pot Avea', creată de inegalitatea dezvoltării. [etc.]". Nu este un citat dintr-un discurs înfierbântat al unui membru al Opoziției din România, ci din "Discursul Președintelui României la Națiunile Unite" (redat, cu acest titlu și cu subtitlul "Șansa unui nou început", în "Vocea României", 3, nr. 579, marți, 24 octombrie, 1995, p. 1 și 5) și se referă nu la indivizi, ci la State.

Lehamite și trezire

A MIZA pe *lehamite* denotă o bună cunoaștere a omenescului, dar și a contextului psihologic modern. *Lehamitea* construită cu îndemănare, mânărită cu dexteritate în dinamica variațiilor ei ipostaze atinge culmi absconse. Gustave Le Bon, cu vederile lui (care îmi par benigne acum) asupra psihologiei "mulțimilor", Mihail Ralea, cu teoria lui (care mă revolta, de mult) relativă și la "simulare" ca una dintre caracteristicile umane, Pierre Janet (pe care nu-l puteam admite, deși scria frumos, și-l criticam pentru ipoteza sa asupra originii limbajului ca fiind creat și folosit doar de o categorie de oameni, pentru a-i domina pe ceilalți și a le porunci), și alți corifei ai psihologiei "abisale", ai "hipnozei", "sugestopediei", pe care nu-i agream, îmi par azi bonomi patriarhi care - ca și Einstein, neprooroc față de posibila transformare a creației geniului său și a altora în bomba atomică - nu puteau prevedea șuvoaiele inumane izvorâte din aceste idei ale lor și din altele care au devenit monstruoase arme.

Deznodarea itelor întrețesute cu îndemănare și ascunse față de partea vizibilă a covorului nu este lesnicioasă. Dar cât îi stă în putință omului de știință bine intenționat, el trebuie să încerce să o facă. *Lehamitea* nu se poate vindeca decât prin conștientizare. Sunt, însă, treziri buimace din somnolență, iar acestea pot intra de asemenea în miză. Pescarii de ape tulburi cunosc tactica învolburării lacului, în care cad abia treziții *lehamitești*. A ști ce vrei, într-o *trezire din lehamite*, nu constă în definiții lozincarde sau în principii simpliste. Scuturarea de *lehamite* nu trebuie să fie meschină, centrată pe scopuri încețoșate sau minore, ușor de manipulat și lesne deviabilă, "potrivită" doar aparent strategic să coincidă cu aglomerări factice de mulțimi neprevenite. Sortii de izbândă ai *trezirii din lehamite* stau într-o ieșire grandioasă din tunel, lucidă, cu țeluri clare, ierarhizate sistematic în jurul esențialului - și depășind fatidice "trei zile".

Efectul Don Quijote

DESPRE cartea *L'instauration du tableau* a lui Victor Ieronim Stoichiță, tipărită cu doi ani în urmă de una din cele mai repute edituri pariziene, Méridiens Klincksieck, profesorul Hans Belting a scris: "Consider această carte una din reușitele majore ale istoriei artei din ultimii ani". Arătând că apariția "tabloului" la sfârșitul Renașterii a fost un eveniment cultural foarte important, Victor Ieronim Stoichiță și-a propus să descrie procesul prin care lucrul metapictural (reflecția despre pictură în pictură) a stabilit condiția modernă a artei. Nașterea "tabloului" a coincis cu conștientizarea picturii ca atare, cu definirea concepției moderne a imaginii și, în sfârșit, cu apariția iconografiei artistului. Concluzia autorului este că fenomenul de impunere a "tabloului" apare ca fruct al unei confruntări între noua imagine și propriul său statut, propriile sale limite.

În noua sa carte *Efectul Don Quijote*, tipărită de asemenea de către o editură de prestigiu, de astă dată românească, Humanitas, Victor Ieronim Stoichiță își propune să arate modalitatea prin care artistul imprimă pe pânză un adevăr propriu (chiar fantastic, ireal), consemnând ceea ce în filosofia clasică se numea "reprezentare" - "prezentarea" fiind datul necunoscut al existenței care ne înconjoară - exprimată artistic, prin mijloace specifice. Dar opera realizată este, la rîndu-i, o realitate necunoscută, cu atît mai tainică cu cît ea există în creator fără ca acesta să o cunoască. Găsim în cartea de eseuri a lui Victor Ieronim Stoichiță o răsturnare a relației imaginar-real, ca și în romanul lui Cervantes: imaginarul capătă viață și statut tridimensional, iar realul trebuie să se supună canoanelor imaginarului. În actul creației artistice există un joc și o libertate fără limite, pe care este obligat să le accepte și

spectatorul, care devine prin aceasta prizonierul viziunii artistului, al unui vrăjitor care "preschimbă chipurile lucrurilor în ceea ce vrea el", după cum afirmă Don Quijote.

Aflăm în cartea lui Victor Ieronim Stoichiță nu numai aspecte noi ale metamorfozelor care apar în opere, ci și ale artistului însuși, privit detașat de propria-i lucrare, precum și ale personajului sau personajelor incluse în ea și, în sfârșit, ale celui care o contemplă. Ne sînt prezentate raporturile dintre aceste patru prezențe, relațiile dintre ele.

Prin demersul său hermeneutic, autorul își consideră eseurile ca lecturi paradigmatică ale unor fenomene-cheie din imaginarul european. Astfel, în capitolul "Imagini ale orașului", spațiul orașului este văzut ca utopie și ca anti-utopie, "tentația utopică" fiind definită drept "tentația de a trăi în interiorul unui simbol". În capitolul "Orașul în flăcări" se încearcă stabilirea limitelor expresiei picturale, a "reprezentării nereprezentabilului", respectiv a focului, a fulgerului, a trăsnetului, ceea ce în antichitate ar fi fost zugrăvit de către legendarul Apelles.

ÎN CAPITOLUL "Imagini ale transgresiunii", Victor Ieronim Stoichiță prezintă depășirea limitelor dintre real și imagine ca temă a meditației artistice. Exemplul dat este Elena, personajul din *Iliada* lui Homer, din cauza căreia s-ar fi dus războiul, generat, în realitate, de frumusețea perfectă a unei statui, pe care Paris o răpise și o aduse la Troia. Apoi, în eseu despre viziunea mistică din Spania, autorul descrie rolul jucat de imaginea picturală în întreținerea, provocarea sau ilustrarea experienței vizionare.

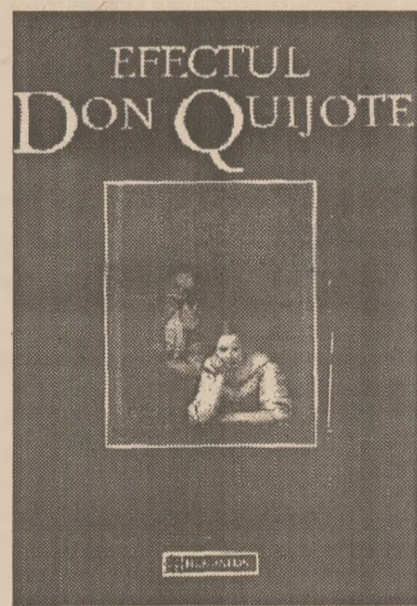
Se abordează apoi diferitele aspecte ale auto-tematizării artistului (capitolul "Imagini din oglindă"), privirii către

sine și interpretării propriei ființe, temă pe care Victor Ieronim Stoichiță a tratat-o, de asemenea, în *L'instauration du tableau*. Remarcăm aici paralela între Rembrandt și Montaigne, plecîndu-se de la cunoscuta afirmație a acestuia din urmă: "Je ne peins pas l'être, je peins le passage".

"Imagini în disoluție" sunt considerate cele din epoca modernă, fiind vorba, în primul rînd, de statutul imaginii în impresionism. "Motivul privirii filtrate" ne apare ca un studiu deschizător de drumuri, în care se analizează "structura văzului impresionist", orginile sale și raportul cu literatura timpului. De asemenea, studiul despre motivul mîinii și al vidului la Alberto Giacometti, în care se stabilește un raport între sculptura modernă și filosofia existențialistă.

Relația dintre literatură și artă face obiectul capitolului "Imagini textualizate", în care se invocă două romane faimoase - *Capodopera necunoscută*, a lui Balzac și *Madame Bovary*, a lui Flaubert. Perspectiva deschisă la începutul volumului (tema utopiei, a limitelor reprezentabilului pictural) se închide în acest capitol: Frenhofer reprezintă tipul artistului posedat de ideea unei creații absolute care ar putea "dubla" realul iar *Madame Bovary* "o mistică a amorului" (expresia îi aparține lui Flaubert), trăind într-o lume de simulacre. Este revelantă analogia, propusă de Victor Ieronim Stoichiță, pe tema asemănării trăsăturilor sau confluenței dintre Salambô și Emma Bovary, care duce la formarea unui personaj mixt și hibrid, născut în mințile cititorului din lectura celor două romane - în aceeași interesantă relație dintre creator, operă și receptor - Salammbovary.

Volumul *Efectul Don Quijote* se încheie cu eseu "Un idiot în Elveția. Ipostaze ale imaginii la Dostoievski",

în care autorul pune în lumină deosebirea dintre două personalități, cu două viziuni diferențiate de evoluțiile diferite ale spiritualității creștine în Răsăritul și Apusul Europei: Hans Holbein, autorul tabloului "Iisus în mormînt" și Dostoievski, cel care descrie această pînză prin intermediul prințului Mișkin, personajul principal din romanul *Idiotul*. Se subliniază contrastul dintre realismul occidental, dintre aspectul de cadavru, de trup supus legilor morții, al lui Iisus, și transfigurarea aceleiași imagini în sufletele și operele celor din Răsărit. Întîlnind un tablou asemănător celui al lui Holbein (acesta din urmă văzut într-adevăr de Dostoievski în Elveția), prințul Mișkin strigă: "Eu cred că privind tabloul acesta, unii ar putea mai degrabă să își piardă credința decît să se întărească în ea!". De altfel, romanul *Idiotul* începe în clipa în care din "Occidentalul putred și părăsit de Dumnezeu" trenul trece granița "Sfintei Rusii", iar prințul Mișkin demonstrează că "Frumusețea din Răsărit va salva lumea". Este vorba de două lumi, despărțite pentru totdeauna în sufletul acestui personaj exaltat.

Cartea *Efectul Don Quijote* a lui Victor Ieronim Stoichiță, publicată în condiții grafice de mare tinută, ne apare ca o înfăptuire de excepție pe plan universal, a unuia din cei mai de seamă reprezentanți ai spiritualității românești contemporane.

Pavel Chihaiia

TOAMNA TÂRZIE, cu scuturarea frunzelor, a luat dintre noi pe poetul și prozatorul Méliusz József, fruntaș al scriitorilor de limbă maghiară din țara noastră. Născut în 1909 la Timișoara, unde a și copilărit, își va petrece anii tinereții în alte mari orașe: Cluj, Budapesta, Zürich și Berlin, pus la index de dictatura lui Horthy, care în timpul șederii sale la Paris i-a cerut extrădarea. Întors în țară în 1930 a lucrat ca ziarist la gazetele și publicațiile de limbă maghiară și s-a afirmat ca poet. Din 1932 până în 1940 scriitorul a fost o prezență activă în gruparea literară de stînga formată în jurul revistei *Forum*, al cărei redactor-șef adjunct a fost. Scrișul său a înfruntat totdeauna cu fermitate valul revărsării fasciste pe continent, subscriind pentru valorile nepieritoare ale umanismului. Lupta anti-

N-a fost singurul

fascistă a părut a fi, în epocă, singura cale spre adevăr și Méliusz i-a fost un adept generos și pasionat. Abia după o jumătate de veac de experiment tragic s-a ajuns la concluzia că fascismul și comunismul reprezintă capul și reverșul aceleiași monede calpe. În 1945 el face parte dintre întemeietorii primei asociații a scriitorilor maghiari din România, al cărei secretar este și ocupă un post de redactor la revista *Utunk*. În 1947 a fost numit director al *Teatrului Maghiar* din Cluj-Napoca. A fost vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România.

L-am cunoscut în primele săptămîni de după 23 August 1944, venit de la Timișoara, unde își avea domiciliul, ca să ia contact cu confrății de aici. Era un bărbat înalt și radios, într-o ținută elegantă, fumând pipă, a cărui amenitate și vestimentație te făceau să-l crezi sosit din apusul Europei. Ne-am împrietenit repede și ne-am văzut apoi mai des după ce s-a mutat la București. Din propriile mărturisiri am aflat că debutul și-l făcuse în 1930 la *Heliconul* ardelean, cu versuri și critică literară, devenind pe urmă colaborator la publicația *Korunk*. Îmi spunea de asemenea că mentorii lui spirituali au fost, în acel timp, Ludwig Renn și Gaál Gabor.

Poezia sa interbelică este revoluți-

onară, folosind de obicei versul liber și teme esopice. La revista *Forum* își făcuse legături cu străinătatea și el a fost tipărit ades în periodicele maghiare de la Budapesta, Paris și New York. Poezia și proza sa au un caracter și o coloratură expresioniste, reflectând problemele lumii moderne contemporane. Uneori poezia conține tonalități și structuri baladești, care se pot vedea în primul său volum apărut după al doilea război și intitulat *Cântec despre anul 1437* (pe care subsemnatul l-am tradus în românește, în versuri). Este vorba aici de răscoala de la Bobalna, în care români și unguri au luptat cot la cot împotriva asupritorilor feudali. Scriitorul a căutat în documentele timpului și a găsit, consacrandu-le apoi, numele unor căpetenii ale celor două neamuri, pe românii Martin și Ion Cardaș și pe maghiarul Budai Nagy Antal, pierși în acea temerară campanie lipsită de noroc.

Volum de versuri, culegeri de publicistică, jurnale și cărți de proză cuprind și reprezintă întregul perimetru al opereii lui Méliusz. Între acestea: *Lupii, Înainte de furtună, În furtună, Cât cuprinzi cu ochii, Parisul învolburat, Arena* (premiul Uniunii Scriitorilor), *File de Jurnal* etc... Două romane masive, *Oraș în ceață* și *Destin și sim-*

bol, reflectă viața din orașele Transilvaniei din timpul primului război mondial și de mai târziu.

A fost dat ca unii din oamenii scrișului să ne amintească de stirpea visătorului de la Mancha, investiți în cavalerii ai dreptății sociale și porniți pe drumul acestei sublime și înșelătoare aventuri și sfârșind aproape întotdeauna în grotesc și ridicol. Aventura marxist-leninistă, fundamentată "științific", a oferit cel mai tragic spectacol acestui veac și Méliusz n-a fost singurul din investitorii de suflet și ideal în capitalul ei, rămași apoi mofluzi și dezabuzăți. Pentru bunul motiv că toate luminile de faimă ale Apusului semnalizau în această direcție și vocile unor André Gide, Krawcenko sau Pannait Istrati, care arătau că regele e gol, au fost acoperite de larva disprețului. N-a fost iertată nici rezerva înțeleaptă și profund sceptică a lui Eugen Ionescu, budat sistematic de inteligența progresistă a Parisului până la marea trezire din târziu al anilor optzeci.

Scrișul lui Méliusz József din tiparele versului și ale prozei va rămâne totdeauna o creație de valoare și un document prețios, pentru a reconstitui imaginea unui veac frământat, din perspectiva unui scriitor de limbă maghiară din România. Trecerea din viață a prietenului și scriitorului ne apare ca o grea pierdere pentru lumea creatorilor de fantasmă.

Vlaicu Bârna

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

FESTIVALUL UNIUNII TEATRELOR DIN EUROPA

Stele pe cerul teatrului

UNA DINTRE frumoasele povești de teatru este și aceea născută și spusă de Malii Teatr din Sankt Petersburg. Aici este directorul 1983 regizorul și profesorul Lev Dodin, o personalitate marcantă în lumea teatrului, un creator de școală, un artist luptător pentru care limbajul teatrului este mai presus de orice, mai presus de o societate comunistă, închisă și absurdă. Lev Dodin a format o companie, o trupă de actori de un profesionalism desăvârșit, absolut impresionant, aproape paralizant. Acum trei ani, Asociația de Management Teatral din Marea Britanie a nominalizat spectacolul "Gaudemus" al lui Lev Dodin pentru "British Regional Theatre Awards" la categoria "cea mai bună producție". Juriul a decis ca această montare să ia și premiul. Spectacolele sale, ca și acelea ale regizorului nostru Silviu Purcărete, au făcut înconjurul lumii, participând la mari festivaluri internaționale. Piesele la care s-a oprit Lev Dodin aparțin în special unor autori ruși contemporani, iar problematica lor poate fi ușor intuită, mai ales de aceia care au trăit într-o societate comunistă.

Membrii al Uniunii Teatrelor din Europa, Malii Teatr a prezentat în festivalul găzduit de Teatrul "Bulandra" două spectacole remarcabile, amândouă în regia lui Lev Dodin: "Stele pe cerul dimineții" de Alexandr Galin și "Gaudemus" după Serghei Kaledin. Lumea și atmosfera acestor montări nu ne sînt deloc străine. Nu le privim ca pe niște experimente ciudate dintr-o zonă necunoscută sau despre care doar am auzit și încercăm să intuim mai mult. Mentalitatea și "spiritul" societății totalitare, strivirea individului, depersonalizarea și umilirea lui sînt temele principale ale pieselor, puse în valoare cu stil și rafinement artistic de regizor, în maniere teatrale diferite. Ambele propun experiențe de viață trăite într-un spațiu închis, izo-

lat. În "Stele pe cerul dimineții", Moscova se pregătește pentru Jocurile Olimpice din 1980. Ca să nu strice imaginea, câteva prostituate au fost "concentrate" într-o baracă dărăpănată, la marginea orașului, pe drumul pe care este purtată flacăra olimpică. Locul izolării forțate este un fost ospiciu. Nebunia societății domină însă, chiar dacă oficialitățile încearcă să-și ascundă tarele, să oculteze realitatea. Tipologia prostituatelor relevă tipologia umană specifică totalitarismului în care adevărul este înlocuit sistematic prin minciună. Deși aceste femei sînt instrumente pentru plăceri și bucurii trecătoare, ele sînt excluse de la bucuria colectivă pe care o provoacă festivitățile Jocurilor Olimpice, bucurie la care nu au acces decât oamenii declarați morali. Jocul aparențelor și al esențelor este un joc dramatic, tensionat, nemilos, dur pe care îl construiesc cu mare forță și greutate cei șapte extraordinari actori ai lui Lev Dodin. Rareori poți avea șansa să vezi pe scenă așa substanță în interpretare, atîtea nuanțe într-un limbaj teatral performant. Regizorul a mizat în "Stele pe cerul dimineții" pe partitura fiecărui actor.

"Batalionul de construcții", romanul scris de Serghei Kaledin, un autor de patruzeci de ani, unul dintre cei mai cunoscuți din Rusia, a fost singura operă literară interzisă de Gorbaciov, președintele sovietic a cărui etichetă a fost *Glasnost*, transparența! Scenariul dramatic "Gaudemus" adaptat după roman de Lev Dodin însumează de fapt 19 scene emblematice pentru viața recruților dintr-o unitate militară specială, rezervată tinerilor cu "probleme" de dosar. Tot spectacolul este o satiră de o cruzime extraordinară față de propriul sistem sovietic aberant, umilitor, ineficient, de îndobitocire și îndobitocire. Absurdul situațiilor, al limbajului, șabloanele, lozincile, instrucția, defulările în beții, sex, drog capătă o vizualizare

scenică debordantă. Halucinante sînt ritmul spectacolului, care nu permite nici un respiro timp de două ore și jumătate, dinamica lui, condiția fizică complexă a tinerilor actori, cascadele de rîs și plîns care se succed neîncetat. Este un balet în toată regula, continuu, pe muzică clasică, pop, rock, jazz, în care întreg corpul - mîinile, degetele, fața, ochii, umerii - vibrează, se mișcă, se încordează, se arcuiește sculptural. Totul într-o sincronie perfectă deși toți actorii sînt îmbrăcați în uniforme, tunși la fel, deși execută aproape tot timpul, în "cor", aceleași mișcări, același dans, deși senzația optică este de uniformizare totală, fiecare actor are propria mimică, propria expresie distinctă, sugerînd o pluritate de stări și sentimente. De la comic pînă la dramatic se parcurg toate registrele: ridicol, grotesc, parodic. Sarcasmul este necruțător. Într-un decor simplu - cutia neagră în mijlocul căreia este amplasat un plan înclinat acoperit cu o zăpadă imaculată, presărat cu trape - rușii fac o demonstrație despre arta actorului. Ei țîșnesc din aceste găuri sau sînt abscrbiți de ele, cîntă *live* cu vocea, la instrumente muzicale sau cîntă la pian cu degetele de la picioare, baletază, își rostesc fără nici un efort replicile, se cațără, zboară, își descompun aproape corpul după indicațiile lipsite de logică ale căpitanului de instrucție. Efectele sînt de multe ori cinematografice. Uniunea Sovietică pare o imensă Siberie, un spațiu concentraționist găunos, un șvaiter în ale cărui găuri sînt depozitate reziduurile morale, și nu

numai, ale societății. Deși montarea are din cînd în cînd cîțiva soliști, miza spectacolului și forța lui stă tocmai în imaginea corului, în puterea lui de a-și armoniza vocile, mișcarea. Este o performanță uimitoare a unei trupe în profundul sens al cuvîntului, în fața căreia ne înclinăm, de ce să nu recunoaștem, nu fără oarecare tristețe. Explozia fenomenului teatral din România post-totalitară a adus în prim-planul publicului național și internațional numele unor mari regizori români care au creat spectacole extraordinare. Din păcate, dintr-un motiv sau altul, încă nu putem vorbi și despre existența unei trupe atît de omogene, de consolidate la același nivel artistic, deși încercări au fost și sînt. Poate ar trebui să ne frămînte mai mult și, desigur, eficient, criza prin care trece școala noastră de teatru.

Serile petrecute alături de Malii Teatr nu se pot uita. Nu se poate trece ușor peste demonstrația lor de profesionalism. Lev Dodin și actorii lui sînt stele luminoase, vizibile cu ochiul liber, pe cerul universal al teatrului.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

Sub semnul geometriei

DINTRE numeroasele expoziții deschise în ultima vreme - și care anunță un sezon animat -, trei au avut un caracter special și au solicitat o mai mare atenție. Este vorba despre retrospectiva lui Vasile Dobrian (Etaj 3/4), despre expoziția personală a Gabrielei Pătulea-Drăguț (Galeria Catacomba) și despre cea semnată de George Țipoia, deschisă la Galeria Simeza. *Caracterul special* nu constă, însă, în *accentele tari*, în natura lor spectaculoasă ce monopolizează privirea și lasă apoi urme adînci în memorie. Dimpotrivă, ceea ce le caracterizează mai întîi este o adîncă discreție, o surdă pusă propriilor voci care pare a fi contaminat și forța de reacție a presei și chiar a publicului. Însă fiecare dintre cele trei expoziții are, pe lângă fireștile intenții și finalități artistice, și o puternică motivație morală, afirmată explicit, ori numai subînțeleasă.

Retrospectiva lui Vasile Dobrian, deși acoperă un interval cuprins între anii 1947-1993 și reunește atît lucrări din atelierul artistului, cît și din colecții publice și private din Bucuștești și din țară, nu este, poate în ciuda așteptărilor, ceea ce s-ar putea numi o *expoziție mare*, bilanțul copleșitor al unei munci de o viață. Perspectiva autorului (sau a organizatorului?) refuză, așadar, imaginea cumulativă, sprijinită pe dinamism și diversitate, în beneficiul uneia severe pînă la austeritate. Ceea ce se urmărește cu mul-

tă insistență nu este bogăția și diversitatea gesturilor, ci impecabila continuitate a unei idei. Chiar dacă Dobrian inventariază cu o evidentă voluptate un mare număr de genuri ale artelor plastice (și nu numai) - pictură, desen, gravură, obiecte, tapiserie, glose pe marginea cărții-obiect și poezie propriu-zisă - el nu se abate nici un moment de la ideea-obsesie a lumii ca geometrie și culoare, idee în jurul căreia și-a construit cariera și destinul. Pînă și lucrările din anii '50-'60, evident concesive iconografic (șantier, tarlale, scene de alfabetizare), sînt perfect autentice și neconcesive în fond, pentru că geometria, în spiritul și în infinitele ei chipuri, refuză orice sarcină propagandistică. În schimb înlesnește, prin aparenta-i răceală, accesul la o formă de atemporalitate, de continuă prospețime, pe care pictura lui Dobrian le-a dobîndit și a știut să le păstreze cu o evidentă grație.

Cu expoziția Gabrielei Pătulea-Drăguț, Galeria Catacomba își reia activitatea după o vacanță care s-a întins pe întreaga perioadă a verii. Dar dincolo de faptul că este o expoziție ce relansează noua, să-i zicem așa, *stagione* a galeriei, ea are o importanță covîrșitoare pentru însăși cariera artistei. Cunoscută pentru compozițiile sale de extracție istorico-etnografică și pentru ciclurile de naturi statice, în mod special cu motive florale,

Gabriela Pătulea-Drăguț pare a-și fi găsit definitiv coordonatele viziunii și tonul expresiei într-o percepție decorativă a lumii și într-o permanentă jubilație cromatică. Ea își definește un stil ce o facea oricînd lesne de recunoscut, indiferent de context. Față de toate acestea, actuala expoziție marchează o ruptură atît de radicală încît nimic din ceea ce intra în definiția picturii sale nu mai poate fi regăsit. Bucuria cromatică de altădată se convertește acum în contemplație mistică, iar compoziția fundamentată pe scene retorice este înlocuită cu instalații-obiecte ce ridică interogații grave privind condiția umană și alienarea ei. Semnele și simbolurile creștine, geometria sacră a repertoriului eclezial, crucea ca semn și ca obiect, alături de expresia grafică și corporală a cărții sfinte, creează și definesc noul orizont al artei Gabrielei Pătulea-Drăguț. Chiar dacă au un aer ușor demonstrativ, cu evidente accente de calofilie, iar programul de ansamblu pare adus special la parametrii spirituali ai Catacombei, aceste lucrări sînt semnul unei energii interioare. Ideea reconsiderării gîndirii plastice și a limbajului este ea însăși o formă de vitalitate înălțurător și ferme opțiuni morale.

Expoziția de pictură și grafică, "Prezențe și stele", deschisă de George Țipoia la Simeza, se constituie, de fapt, din conjugarea a două expoziții. Întregul ei

discurs se naște dintr-un nucleu artistic-documentar al lui Alexandru Țipoia, tatăl artistului, dispărut acum doi ani și foarte puțin cunoscut, în ciuda faptului că este unul dintre cei mai valoroși pictori români din ultimile trei-patru decenii. Acestui nucleu i se adaugă expoziția fiului, ca un omagiu adus operei părintelui, dar și ca primă acțiune publică a Fundației Alexandru Țipoia, recent înființate și care își propune, ca primă urgență, editarea operelor acestuia. În restrînsa expoziție care adună lucrările remanate de Alexandru Țipoia, uleiuri și desene, se urmărește succint o anumită mișcare a formelor: evoluția imaginii de la o paisagistică severă, de factură constructivistă, la un geometrism cald, cultivînd ambiguitatea abstract-figurativ prin simultana apropiere și îndepărtare de motiv, care este instrumentul muzical, în speță *violară*. Lucrările lui George Țipoia, pictor mai bine cunoscut în străinătate decît în țară - de altfel el este stabilit din 1982 în Elveția, la Geneva - continuă într-un fel și radicalizează geometrismul tîrziu al lui Alexandru Țipoia. Arhitecturile sale cromatice, al căror eșafodaj grafic este mai degrabă locul de întîlnire a două tonuri, trăiesc în prim-planul paginii, hieratice și grave. Desprins de orice model pre-existent, respirînd propria lor realitate, ele construiesc o lume a reveriei geometrice, pregnante și imponderabile în aceeași măsură. Iar prin această expoziție, ca o concluzie morală, doi artiști revin în conștiința publică: unul dintr-o prea grăbită uitare, celălalt dintr-un exil impus de ostilitatea împrejurărilor.

PREPELEACde Constantin
Toiu

În vîjîială pe la noi...

FOARTE dese, felurite. răsunătoare vizite au loc în ultimul timp în țara noastră. Mari bancheri, mari finanțiști, șefi NATO, diplomați aterizează la Otopeni, se întîlnesc cu omologii noștri, discută, încheie contracte, pun la cale strategii de creștere, dezvoltare, ne bat îngăduitori pe umăr, "lăsați că o să fie bine pînă la urmă, o să vedeți", mai fac un tur turistic, apoi înnebunesc circulația capitalei, se îmbarcă la Otopeni și se topesc. Românul, suprasolicitat de afîtea și afîtea decenii de vizite zgomotoase, are sau a căpătat o "scurtă": că de aceste venituri și ieșiri ale unor personalități străine renumite depinde soarta sa, chiar personală; același reflex, acesta însă pișicher, posedându-l și oficialitățile. La t.v. ne uităm concentrați la obrazul cenușiu al domnului cu Apărarea, la chipul de răzvrătit romantic al domnului cu Internele, la jovialitatea molcuță, de băiat bun, a domnului cu "Cele din afară", doar-doar vom desluși vreun semn încurajator că vizitatorii care ne vizitară ne aduseră ceva... Nici noi nu știm bine ce; dar CEVA care să ne consolideze, să ne asigure, să ne mai înalțe un pic, dacă nu în ochii străinătății, măcar în propriii noștri ochi obosiți de cele mai urfite vedenii.

Din toate acestea, nu iese nimic. Cetățeanul mai cumsecade, mai îngăduitor, pune efectele undeva în viitor. Nu se simte acum, că nimic nu se face cît ai bate din palme. Dar se va simți cîndva, în viitor, iar acest Mileniu 3, aflîndu-se coleă, dacă nu aduce sfîrșitul lumii, - și nu-l va aduce, sîntem oameni normali, nu credem în bazacanii, - va aduce, poate, generos, alt sfîrșit, bun, al mizeriei. Ce ne place nouă și ne măgulește e că toți acești bancheri, finanțiști, tipi pragmatici, corect îmbrăcați, au numai vorbe bune despre noi și ne laudă ce inteligenți sîntem, ce vioi, ce capacități intelectuale avem și ce viitor strălucit ne așteaptă, dacă (și aici pun și dînșii niște condiții minime asupra cărora românii cu scaun la cap sînt de acord, - muncă, organizare etc.). Punem capul pe pernă și ne prefacem că adormim împăcați.

DAR, în vizitele astea, mai vin și scriitorii de seamă din alte părți ale lumii, traduși la noi, citiți, admirați. Vraja acestor întîlniri se rupe deodată. S-a spus, - și așa este - că pe scriitorii nu-i bine să-i cunoști în carne și oase. Ajunge să le citești cărțile. Foarte puțini sînt scriitorii mari care să adauge, operelor lor faimoase, un farmec personal, modestie, umor, bun simț, încît cititorul să se și mire: domnule, dar asta e ca toată lumea, n-are fumuri... Faulkner, dacă ar mai trăi, nu s-ar întîlni cu Ulici. El ar cere să vadă o crescătorie de vite, sau o herghelie de cai, și l-am duce imediat la Jegălia. Hemingway, în viață și el, ar fi cerut, cu bine cunoscuta lui sfială de

gigant neadaptat, o vîntoară de urși. Pe Márquez, care uneori ne face să murim de rîs, citîndu-l, l-am fi prezentat mai întîi regelui Cioabă, al țiganilor, pe urmă și împăratului Iulian. Apoi l-am fi plimbat și prin Lipskani, pe la șmenari, punîndu-l să schimbe o hîrtie de 100 de dolari, și ăia, în loc de bani, să-i fi dat *Adevărul* frumos tăiat bucăți-bucăți. Ce scenă, ce aventură, ce hohote de rîs! Rîzînd împreună, i-am fi oferit, în spaniolă, și *Țiganiada*, de probă, burlescul ei arhaic egalînd multe pagini ale naratorului. Se știe că Márquez s-a bătut cu Mario Vargas Llosa. Era și invidia celui din urmă. Llosa îl învinuise pe columbian că era prieten cu Fidel Castro, deși acesta fusese bun amic și cu Hemingway, care Fidel, ca intelectual, "gloria rasei noastre", - cum îi spunea Franco, - nu se compară cu toți bărbații politici de la noi, de la putere și din opoziție, fiindcă și eșecul, cîstit, utopia, hime-ra, totală, pot croi, tragic, un destin excepțional. Și vine la noi domnul Mario Vargas Llosa, citit și răsцит. Vine vanitosul Llosa, maoist în junețe, candidat la președinția țării sale, cu idei liberale la maturitate, un "Bel ami" peruan; vine semeț, se uită la noi semeț, pleacă semeț și ne înjură semeț într-un ziar spaniol - că are senzația că se află într-o lume de pură ficțiune, că intelectualii români consideră țiganii cauza tuturor relelor noastre, că trebuie să dăm iama-n țigani și altele. Într-un editorial al revistei, prietenul Manolescu vorbea pe bună dreptate despre intelectualii noștri de serviciu care îi împuiaseră capul cu afîtea insanității sud-americanului. Dar și acesta, cît de superficial! Să nu distingă... Să se lase pe mîna unor *ațiști* (scriitorii ne-combatați, slujind puterea). Stătuse oare față-n față cu vreun prozator important român de astăzi? Primise în ochi, în urechi, curentul puternic, sincer, revelator, deși deznădăduit, dar încărcat de mîndria gravă ce leagă pe toți scriitorii însemnați din toate țările lumii, fiecare făcînd să licărească lumina veritabilă din sufletul nației sale? Nu-i reproșez lui Llosa decît neseriozitatea. Precum și lipsa de respect datorată unui popor care l-a citit cu lăcomie. Cred că la mijloc e vorba de complexul unui scriitor rînit în orgoliul lui de prezidențial respins la alegeri și al cărui caracter s-a zdruncinat. Nu mai e omul de condei strălucit de dinainte; nici purtătorul unor idei politice convingătoare. Redeveni injust, furios, maoistul din tinerețe, un dictator "în sîmbure" pitit în sanctuarul venerabil, de altfel, al romancierului.

De aici înainte, la noi, truculentul, omenosul, bonomul Márquez, cu mustața sa viguroasă, va fi și mai îndrăgit, pentru că niciodată nu a fost atras de vanitățile puterii, ci împins, însuflețit numai de forța eternă a literaturii.

**SIMULACRELE
NORMALITĂȚII**de Eugen
Neșici

Jocul arabescului

SPECIFIC artei musulmane - chiar dacă nu-i aparține exclusiv - *arabescul* este deschis interpretărilor paradoxale începînd de la felul cum s-a ivit: nu ca mijloc de afirmare, de promovare directă a unei anumite viziuni religioase, ci ca replică și formulă interdictivă. Reprezentarea figurilor umane și animale trebuia evitată cu orice preț în cadrul acestei religii dominate de Cuvînt și care se delimita astfel de idolatria bizantină și de puternicul cult al iconei care înnebunise Orientul creștin. Ca să devină cale de contemplare, figurația a fost înlocuită de repetiția incantatorie a unor serii ritmice de curbe și linii. Ea pretinde a nu avea - ca și Cel pe care îl slujește și îl anunță - nici început, nici sfîrșit, pîrînd a sugera, astfel, doar căutarea vană, labirintică, a ilimitatului. Efectul de infinitudine pe care îl degajă privescerea arabescului - mai bine zis ascultarea psalmodiei lui - căci ritmul e cel ce guvernează - constituie, să recunoaștem, tot ce poate fi mai aproape de senzația de dumnezeire. Este un efect asemănător celui pe care îl produce repetiția indefinită dintr-o compoziție de Bach, îndrăzneța monotonie a limbajului său armonic care, dezlegîndu-ne, prin chiar repetițiile lui simetrice, de condiționările temporale și spațiale, ne împing spre contemplație și ne indică ceva ce a putut fi socotit drept sensul unei înalte spiritualități. Dar - și acesta este un alt paradox - oricît de stilizată, ornamentația picturală și sculpturală arabă, are totuși, *ab initio*, o minimă susținere obiectuală. Este fondată pe un motiv floral (frunze sau tije) sau geometric, pe o reprezentare care trebuia depășită prin epurări succesive, exact cum se întîmplă în poezia celor din spița lui Mallarmé, unde avem de-a face cu o *structurare cu semantism obscur* obținută prin eliminarea treptată a zgurei "realului".

Aceasta ne dovedește - încă o dată - că nimic nu poate porni din nimic, că formula "poezie de limbaj", uzitată în critica noastră, nu are nici o acoperire și că trebuie să presupunem oriunde prezența unui suport material prelucrat - a unui *existent* supus modelării.

Chiar în cazul *arabescului epigrafic*, frazele Coranului sînt integrate perfect repertoriului ornamental inspirat din motivele florale sau geometrice. Supuse fiind și ele supremației incantatorii a ritmului și armoniei, devin greu de descifrat și de un ermetism sui-generis. Cei ce vor să le deslușească nu o vor putea face cu ușurință și în deplină claritate întrucît sînt învăluiți de armonia generală, de zumzetul melodios al liniilor.

Ceva similar se întîmplă și cu cititorul *Istoriei ieroglice*. Bizarul limbaj al lui Cantemir se află la jumătatea distanței dintre poezie și proză pentru că autorul, vrînd să dezvăluie, învăluind și să învăluie dezvelind ("dezvălînd, le acoperim, și acoperindu-le, le dezvălim", zice el), năzuiește, în plus, să exerseze și să păstreze ritmul, rima interioară și jocul de asonanțe al poeziei de-a lungul textului, dar să și transmită, în același timp și în aceste condiții disturbative, un mesaj.

Limbajul cantemiresc, ca și cel al arabescului epigrafic cu care ar fi trebuit de mult să-l apropiem, provoacă o senzație complexă, paradoxală, derivată din amestecul de armonie senzuală și adevăr suprem - sinteză, în fond, imposibilă.

Arabescul epigrafic - ca act de credință - ne dovedește că, revelînd sentința coranică și supremația Cuvîntului -, care ar fi trebuit probabil să marcheze despărțirea de artă și de formele reprezentării - oferindu-ne o cale abstractă spre Dumnezeu, creatorul lui nu a putut evita nașterea unei armonii senzuale, apte să dea satisfacții "sincretice" și emoții "psihedelice". Sacrul și profanul sînt închise, ambele, în jocul arabescului.

Ocean

Un principe (5)

INSEMNĂRILE următoare mi le-a trimis printr-o femeie de serviciu care era foarte curioasă să știe ce scrie "domnul acela român" zi și noapte într-o limbă necunoscută. Am asigurat-o că nu e nimic periculos, că sînt amintiri și că doctorul Wagner consideră activitatea pacientului său drept remediu. N-a plecat pînă ce nu i-am comandat un taxi. Eram nerăbdător să citesc ultimele „noutăți”.

De două săptămîni rătăcesc și mă învîrt ca un lup flămînd împrejurul casei dragomanului, doar, doar, de-oi apuca s-o văd pe acea fecioară care mi-a tulburat mintea. Mă consolez citînd și recitînd *Divanul* lui Hafez care exprimă exact sentimentele ce mă mișcă.

Sînt singur și cînd va pleca Antioh, voi fi și mai singur.

Astăzi a fost prima zi de școală. M-am împrietenit cu un discipol grec, Athanasius. Mi-a spus că vorbesc mai bine turcește decît el, deși el e de aici. M-a invitat la el acasă, nu i-am văzut părinții, și cînd l-am întrebant s-a eschi-

vat și a schimbat vorba. Curios! Erau acolo, în toată casa, doi servitori bătrîni. Pe cît de fermecător este Țarigradul, pe atît de încordată e atmosfera. Probabil că sînt influențat și de grozăviile petrecute după răscoala ienicerilor.

La latină sînt cel mai bun din clasă. Le-am spus școlariilor că limba părinților mei este [de origine] latină și nu m-au crezut pînă nu le-am dat exemple. Athanasius știa că la noi se vorbește grecește, doar prin păduri și hățșuri mai mișună ceva tătari.

Zilnic iau lecții de muzică cu vestitul Kemani Ahmed - Athanasius nu-l poate suferi - și de trei ori pe săptămîină cu nu mai puțin vestitul Angeli. Costă foarte mult, spune Antioh. I-am răspuns că dacă învăț bine, voi cîștiga singur bani cîntînd la ospețe, iar el a rîs de

mine poreclindu-mă „lăutar”. Dar îi place și vine să asculte.

Săptămîna trecută am cîntat la o simfonie a ambasadorului Franței, M. de Ferriol. M-am împrietenit cu un pictor foarte înzestrat, Jean Baptiste van Mour, care a spus că data viitoare cînd va veni la Țarigrad o să mă picteze în culori.

Am mai cîntat în grădina lui Rami Mehmed Pașa de pe țărmul Bosforului; era și moștenitorul tronului acolo, Ahmed, care a spus că eu sînt cel mai bun cîntăreț de tambură din toată împărăția și mi-a dăruit 12 pungi cu parale; zece din ele mi le-a înhățat însă bădia Antioh. Dar lucrul [cel] mai interesant a fost porunca lui Ahmed să dau lecții de muzică unor tinere din casele mai de frunte. Am acuma 7 ucenice, printre ele, răsărită ca luceafărul dintre

stele - saltă, suflă, și te bucură! - am descoperit-o pe aceea care mi-a turnat cafeaua în casa dragomanului și al cărei chip zi și noapte l-am visat.

E vorba de două pasagii diferite, nedatate: primul probabil din 1687, următorul desigur cîțiva ani mai tîrziu. Încerc să-i găsesc erori grave, confuzii, falsuri și nu pot decît să mă mir. Care sînt sursele? Wagner m-a asigurat că nu a văzut la el alte cărți decît acelea împrumutate de la biblioteca clinicii. Am vorbit cu bibliotecara, mi-a arătat fișa de împrumut: numai beletristică. Și pentru medici cazul era neobișnuit. Pentru că însumarea personalității imaginate se petrecea atît de riguros încît cuprîdea și facultatea de a memora - într-un fel, o reîncarnare. Pacientul avea însă două "memorii": una a actualității în care trăim și noi, alta a epocii anterioare în care pretinde că a existat. Dr. Wagner își făcea de fiecare dată notițe ample, voia să prezinte cazul la un congres de specialitate.

Paul Miron

Un antroposof orator

NU ȘTIU alții cum sunt (vorba *Amintirilor*), dar eu parcă n-am avut profesori "dăunători" - sau nu-i mai în minte. Nu-mi amintesc decât acele figuri care știau bine cum trebuie mânat un tânăr spre "jumătatea-i divină". Între aceștia - în plin socialism, când

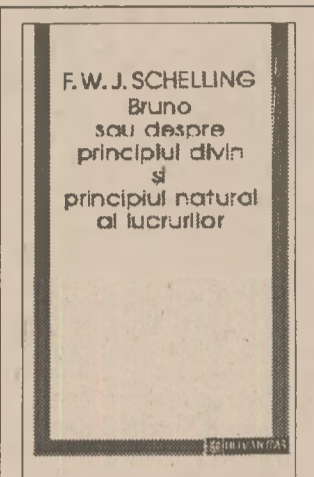
Rudolf Steiner, *Știința inițiativă și cunoașterea astrilor. Omul în trecut, prezent și viitor din punct de vedere al conștientizării sale. Opt conferințe ținute în iulie-septembrie 1923.* Traducere și note de Cristina Muică. Editura Univers Enciclopedic, București, 1995, 154 p., f.p.

alții învățau estetică marxistă - noi îl ascultam la Conservator pe George Bălan, care preda teosofie, antroposofie, filosofia libertății etc. La cei nouăsprezece ani pe care-i aveam, tot ce spunea ne făcea să ne credem vizionari printre orbi. Ca un spray care, aplicat pe ghețe, nu îngăduie noroiului să se lipească (acel veșnic praf de pe ghețele locuitorilor din țările de Est) era revelația realității spirituale. Atunci am auzit prima oară numele lui Rudolf Steiner; ce-i drept, după ce am obținut din Germania cărțile respective și le-am citit, efectul n-a mai fost același ca la cursuri - fiindcă George Bălan avea harul oratoriei, convingea, ferma, iar textele în sine erau lipsite de radiație. Probabil o astfel de personalitate orală a fost și Rudolf Steiner, care și-a "predicat" opera în conferințe (ținute mai ales la Dornach) care vrăjeau asistența. Dar, când venea rândul cititului, nu știu câți mai rămăneau convinși.

Traducerea cărților lui Steiner apărute acum la noi - la peste trei sferturi de secol de când au fost scrise! - îmi produce aceeași impresie. Ideile steineriene trebuie scăldate în entuziasmul rostirii unui orator talentat, altfel se pierd. Dacă în *Știința inițiativă și cunoașterea astrilor* citim despre "Jupiter, gânditorul sistemului solar", "Saturn, păstrătorul memoriei Universului" sau "Marte, agitatorul Universului", ni se pare că aceste sintagme le-am tot auzit, deși, dacă le-am auzit, ele sunt copiate după Steiner. Că omul trebuie să se simtă iarăși părtaș la cosmică existență, că dincolo de ordinea naturală există una spirituală (și Visul e protest față de realitatea încorsetată în legile naturii), că spiritul trebuie să fie ca o cupă goală în care lumea se revarsă fără prejudecăți, că trebuie să trăim raportați la lumile superioare; că omul complet "pe care să-l înțelegem ca om al trecutului, prezentului și viitorului" trebuie să fie ținta căutărilor noastre - asemenea lucruri, de sorginte platonice și mai depărtată, orientală, impresionează numai într-o "haină nouă" sau roștite de un mare orator. Scrise așa cum sunt scrise - greu pot trezi atenția cititorului modern. Și e păcat, fiindcă problemele de pe vremea lui Rudolf Steiner încă nu s-au încheiat: "De fapt, trăim într-o epocă în care omul care este înclinat să se autoobserve, care este capabil să practice introspecția, este împins în cele mai diferite feluri spre o ruptură, conflict interior". "Omul a ajuns astăzi în era libertății - am spus adesea antroposofilor acest lucru. El trebuie să se decidă, prin propria sa cunoaștere liberă, să vină în întâmpinarea celor pe care i le-a hărăzit divinitatea în lume".

Un filosof scriitor

ÎNTRE "bazele" temeinice ale lui Rudolf Steiner, declarate, de altfel, se află Schelling și Fichte. Cel puțin Schelling este întruna invocată, chiar prin surprinzătoare (căci nu-i stă în fire antroposofului să glumească) anecdote. Iată una care "prinde" mai bine decât pagini întregi de exegeză contemporaneitatea lui Schelling: Pe la 1840, Schelling, invitat la Ber-

F.W. J. Schelling, *Bruno sau despre principiul divin și principiul natural al lucrurilor.* Traducere, cuvânt introductiv și note de Vasile Muscă. Editura Humanitas, 1995, 190 p., 3500 lei.

lin, a ținut o conferință despre evoluția vieții spirituale a omenirii, evoluția naturii misterelor și a esenței religiei. Vorbea despre spirit. Nimeni nu pricepea ce vrea - deși erau acolo mai mult profesori (printre care și Trendelenburg, profesorul lui Titu Maiorescu) decât studenți. Și toți se frământau: "De ce a fost de fapt chemat Schelling să vorbească la Berlin, dacă nimeni nu înțelege ce vrea el să spună? Unul dintre ei găsisse răspunsul la întrebare: fata lui Schelling s-a logodit cu fiul ministrului învățământului. Acum oamenii puteau să înțeleagă de ce a venit Schelling la Berlin, acum totul avea un substrat real".

Schelling vorbea, într-adevăr, într-un mod exaltat romantic, mai degrabă pe placul scriitorilor. De altfel, el este principalul exponent al ideii unității poezie/filosofie. Dialogul *Bruno sau despre principiul divin și principiul natural al lucrurilor*, apărut în 1802, aparținând filosofiei identității, conține și el un dialog între Anselmo și Alexander pe tema strânsii înrudiri dintre filosofie și poezie. Alte personaje - Bruno și Lucian, personificându-i pe Schelling și pe Fichte - prelucrează îndeobște idei platonice, trecute prin filtrul Renașterii, panteismului, spinozismului, despre raportul dintre Adevăr și Frumos. Traducătorul și autorul studiului introductiv, Vasile Muscă, subliniază că lucrarea "se remarcă prin caracterul ei literar; în ea nu se mai găsesc raționamente dificile ca în operele precedente, ci o expunere dialogată, adesea poetică și de o frumoasă elocvență". Prin cuvintele lui Anselmo, apropierea de poezie se rostește astfel: "Dacă sublima filosofie constă în cunoașterea eternului și neschimbătorului, atunci învățătura misterelor nu constituie decât filosofia cea mai înaltă, sfântă și aleasă, care ne-a fost transmisă din cea mai îndepărtată antichitate; misterele se raportează la mitologie la fel cum filosofia se raportează la poezie...".

Către Ideea tuturor ideilor, Absolut, Dumnezeu - tot atâtea nume de care s-au slujit, întâlnindu-se în credința rațională și rațiunea iubitoare, atât preoții cât și filozofii - se poate porni prin "intuiția intelectuală" (entuziasm estetic plus extaz religios). Pentru Schelling, Lumea este o mare carte (ca pentru Novalis - poem); e operă de artă (arta - creație, artistul - natură creatoare). Dacă adăugăm atracția neîncheierii dialogului, cititorul fiind invitat să-și continue cu propriile puteri călătoria spre Absolut, e de înțeles de ce "*Bruno...*" poate fi considerat, și din punctul de vedere al formei, operă literară.

...și un viitorolog neliniștit

TREI cărți de Alvin Toffler (două, semnate împreună cu soția sa, Heidi) au apărut aproape una după alta în traducere românească: în afară de *Power Shift* (prezentată în numărul trecut), volumele *Politica în al treilea val. A crea o nouă civilizație și Război și Anti-Război* - traduse incitant, alert, de Mihnea Columbeanu (probabil - nu știu, dar îmi închipui - student și el la politologie, ca și redactorul, foarte tânărul patron al editurii Antet, studentul la politologie - anul II - Nicolae Năstase). Că niște tineri au obținut *copy-right*-ul pentru aceste *best-sellers* internaționale, că l-au adus pe celebrul autor în România și l-au cucerit (căci le-a promis și cartea pe care tocmai o scrie) - iată încă o dovadă că previziunile lui Alvin Toffler sunt adeverate: civilizația mecanicistă,

căna neîmplinirii, negativismului, cinismului și disperării". Noua civilizație, începută sub ochii noștri, aduce cu sine "noi stiluri familiale, moduri schimbate de a lucra, iubi, trăi; o nouă economie; noi conflicte politice și totodată... o conștiință modificată". După Primul Val al schimbărilor - revoluția agricolă, care a durat mii de ani, după cele trei secole ale ascensiunii civilizației industriale (Al Doilea Val), o nouă perspectivă, a unui viitor echilibrat, dezirabil, pe creasta celui de-Al Treilea Val se arată la orizont, pe oceanul plin de discontinuități al istoriei. Multe țări resimt impactul simultan al celor trei diferite valuri (simbolizate de plug, linie de asamblare, computer) - "coliziune care provoacă un haos de vocabulare politice și face foarte dificilă separarea progresiștilor de reacționari, a prietenilor de dușmani".

Ciocnirea acestor civilizații dă naștere unor conflicte (inflamarea naționalismelor, de pildă) și unor războaie de tip cu totul nou, care înlocuiesc definitiv confruntările forței brute cu cele ale forței creierului. *Război și Anti-război* prezintă șocanta trecere de la "ritualuri, muzică și frivolitate" și lupta ca "ocupație sezonieră" din Primul Val, la "moartea pe banda de montaj" din Al Doilea, la războiul cunoașterii din Al Treilea Val. Uriașele pericole care pândesc - djinnul descătușat - nu pot fi contracarate decât "prin aplicarea pe cale chirurgicală a unei arme mai puțin tangibile dar adeseori mult mai puternice: cunoașterea". Că schimbările pe care le trăim sunt mai degrabă "cutremurător de pozitive și umanizante" decât alarmante -

Cărți primite la redacție

◆ Șalom Alehem, *O catastrofă care n-a avut loc. Povestiri de pe drumul-defier.* Traducere din idiș de Anton Celaru. Editura Hasefer, 1995, 169 p., 4000 lei.

◆ Jean-François Revel, *Revirimentul democrației.* Editura Humanitas. Seria "Societatea civilă". Traducere de Dan C. Mihăilescu, 444 p., f.p.

◆ Giuseppe Tucci, *Teoria și practica mandalei. Referire specială la psiholo-*

gia modernă a adâncurilor. Traducere de Ioan Milea. Editura Humanitas, 1995, Colecția Terra Lucida, 155 p., f.p.

◆ Hermann Oldenberg, *India antică. Limba și religiile ei.* Traducere de Lidia și Remus Rus. Editura Enciclopedică, 1995, 102 p., f.p.

◆ Jean Delumeau, *Civilizația Renașterii.* Traducere de Dan Chelaru. Editura Meridian, 1995. Vol. I și II. 7000 lei.

Alvin și Heidi Toffler, *A crea o nouă civilizație. Politica în al treilea val.* Cuvânt înainte de Newt Gingrich. Traducere de Mihnea Columbeanu. Editura Antet, 1995, 120 p., 2500 lei.

birocratică dispăre, începe o nouă, de-masificată, tot mai rapid evolutivă civilizație a inițiativei, a "frunților înalte".

Numită de Newt Gingrich "ghid cetățenesc al secolului XXI", *A crea o nouă civilizație* își propune conturarea unei politici a viitorului - politică de sinteză, urmând revoluției informatice, "eliberată din cap-

Alvin și Heidi Toffler, *Război și Anti-război. Supraviețuirea în zorii secolului XXI.* Traducere de Mihnea Columbeanu. Editura Antet, București, 1995, 350 p., 8500 lei.

asta au sperat toți gânditorii acestui secol. Chiar Rudolf Steiner, pe care l-am citat mai sus, spunea - nu-i așa? - că omul "ajuns astăzi în era libertății... trebuie să se decidă, prin propria sa cunoaștere liberă". Dar, deocamdată, omul nu s-a decis.

FRANȚA

Despre una, despre alta

Se vorbește

- Ce mai e nou în lumea literelor franceze?
- Sinuciderea filosofului Gilles Deleuze. A impresionat și a stîrmit rumoare.

GILLES DELEUZE

- Mda. Un filosof vitalist care-și ia viața. Paradoxal. Șocant.

- N-a mai putut suporta. Avea 70 de ani. Mari dificultăți de respirație. În fiecare zi, baloane de oxigen.

- Pe cît îmi amintesc, *Anti-Oedip*-ul lui, un atac la psihanaliză, a făcut vilvă. Se răz-

boa cu toți. Cu Freud, cu Jung... Un temerar. Un spadasin. A adus în arena psihanalizei un nou concept: schizanaliza. Și îl subordona social-politicului. Evenimentului, cum spunea el, epicului.

- Da. A militat și pentru ștergerea demarcației precise dintre literatură și filosofie.

- Crezi Dumnezeu că inexpugnabila fortăreață a lui Freud a fost stîrbită, ori zdruncinată, de berbeculele lui Deleuze?

- Nu cred.

- Atunci, odihnească-se-n pace filosoful pamphletar. Eu te-ntrebam despre evenimente...

- Pentru mine a fost un eveniment vizita la Michel Tournier.

- Ce mai spunea?

- Se plîngea că scrie greu în ultimul timp. Un roman la cinci ani. În Franța, dacă nu dai «anul și romanul», lumea te uită.

Se mănîncă

Domnul Lenoir, bătrînul bucătar, vine, regulat, la restaurantul pentru vîrstnici, cu o sacoșă umflată pînă la refuz. Sunt bunătățile pregătite de el. Se înfruptă singur din ele, între felurile, servite la restaurant, pe care le consumă cu un dispreț și o scîrbă nedisimulate. În timpul războiului a fost prizonier la nemți. A rămas cu amintiri despre: «ce mănîncă și beau ei».

Aflînd că știm nemțește ne întîmpină cu substantive și adjective germane, stropsite - verbe nu cunoaște.

Azi, excitația lui e la culme: «Șucruta, bir, suarț», transcris fonetic, adică: «choucrouste, Bier, Schwarz». Și ne întredeschide miraculoasa turbincă.

În locul pateurilor ovale, rotunde, decorate în culori violente, tronează azi un clondir de bere neagră, în cînstea șucrutei, pe care el, pour une fois conciliant, o va consuma cu plăcere.

Alianța franco-germană ia forme desăvîrșite.

Se omoară

Filmul lui Emir Kusturica: *Underground*.

Un vîrtej. Te ia, te ridică, te duce, dă cu tine de pămînt, ești cu el, împotriva lui, prea ești violent, dragă, chiar așa a fost? Așa. Prea repeți, te repeți, îi omori și îi arăți iar, vii, cruzi, murdari, cîntă, urlă, sîngeroși, însîngerăți, ai dreptate, tot ei sunt, în altă piele, alte funcții, au înviat jugoslavii tăi din «a fost odată o țară» Jugoslavia, după război, și apoi, a lui Tito, și zmintea de azi, războiul, uciderea fraților, și tu ești nebun, nebunul întru imagini, și, foarte bine, ești fellinian, iată și androgini și femele obeze, dar și persoane civilizate, puse la punct, au și cravată, oferă arme, mai ieftin decît din țări vecine, aud cum scrișnești din dinți regizorul, nebun îndrăgostit de țara pe care-o urăști.

Se pregătește din vreme

Suntem în Apus. Pe trotuarele ude, frunze de platan late, lăbărțate, plate, ca niște broaște strivite, închipuie un covor de toamnă fîrzie.

Macarale montate pe mașini.

Electricieni, sus, pe macarale.

Montează, pe brațele chirurgicale, geometric ciuntite ale copacilor, becuri mici, rotunde.

Ele se vor aprinde în decembrie, de Sărbători.

Maria Banuș

Chaville, noiembrie '95

SUEDIA

Cultură și barbarie

LA Kulturhuset din Stockholm s-a deschis de curînd tulburătoarea expoziție *Theresienstadt - cultură și barbarie*. Theresienstadt se situa în afara Pragăi și era «un lagăr de concentrare model» și pentru mulți evrei un loc de așteptare înainte de a fi trimiși în lagărul de exterminare din Auschwitz, în 1941-1945.

Din cei 15 000 de copii care au trecut prin acest loc lugubru au supraviețuit numai 150. În lagăr aveau loc diverse activități culturale și copiii aveau profesori care le îndrumau talentele. Un document din acel timp ne informează cu cinism că la Theresienstadt evreii aveau «o posibilitate» de a-și arăta talentele. Toate acestea numai pentru ochii lumii și ai Crucii Roșii Internaționale și pentru a elimina suspiciunea că evreii erau exterminați.

Filmul făcut de naștiți despre acest lagăr este plin de cinism, căci toți cei care au contribuit la crearea lui au primit drept recompensă un simplu bilet pentru Auschwitz. Dar naștiții n-au reușit să înșele lumea și nici să-și disimuleze total ferocitatea. Avem ca mărturie desenele copiilor din lagăr, care au presimțit ce se va întîmpla cu viața lor și au descris în linii și culori adevărul. În caietul de schițe al Alicei Fantlova, 13 ani, norii negri ai crematoriului sînt prezenți tot timpul, precum și durerea în momentul în care ea, Alice, așezată pe o inimă ruptă, se va îndrepta către crematoriul în care va dispărea în 1942. Cuvîntul «adio» o desparte pe Alice de prietenul ei iubit, care va muri în același fel, puțin mai tîrziu. Desenele copiilor din «lagărul model» descriu în amănunt viața lor, mărturisesc

despre iubire și creație într-o atmosferă plină de ură și amenințări. Dar nu numai copiii au fost victimele acelei cinice înscenări. Compozitorul Viktor Ullman și-a sfîrșit viața în același fel la Auschwitz. Filmul *Goethe și ghetto* al lui Peter Berggren și Göran Rosenberg a prezentat publicului larg scene din viața și creația compozitorului, punînd întrebări asupra muzicii și în general asupra culturii în confruntarea cu brutalitatea istoriei.

După 50 de ani de la sfîrșitul războiului și șase ani de la prăbușirea comunismului, umanitatea este confruntată mereu cu aceleași probleme. În Suedia ca și în alte țări europene, valul nou al nazismului se ridică amenințător. Ca și cum o amnezie s-ar fi abătut asupra omenirii. Pentru a răspîndi tenebrele care ne înconjoară, trebuie să nu uităm nimic, să nu pierdem niciodată legătura cu memoria celor care nu mai sînt.

Adio!, desenul Alicei Fantlova (13 ani), înainte de a fi trimisă la Auschwitz

În acest sens aș aminti că în Suedia a apărut cartea lui Hedi Frid, supraviețuitoare de la Auschwitz, *Cioburi dintr-o viață*. Hedi Frid s-a născut la Sighet ca și Elie Wiesel (premiul Nobel pentru pace, 1986), care a prefațat această carte: «mai mult decît un document personal, o mărturie profundă și zguduitoare». Cartea a fost publicată cu succes în multe limbi dar nu și în țara în care Hedi Frid s-a născut. În memoria frumosului oraș medieval, Sighet, ar trebui adăugată și durerea celor care au fost constrînși să trăiască în ghetouri ca apoi să fie trimiși direct la Auschwitz.

În aceeași ordine de idei, amintesc cartea lui Eugen Luca, *Pogrom*, apărută la Tel Aviv în 1989, carte în care avem mărturia tulburătoare a pogromului din Iași, duminică, 29 iunie 1941. La ordinele generalului Antonescu s-a creat trenul morții, un tren-fantomă care mergea de la Iași la Călărași și înapoi cu 12 000 de evrei închiși și înghesuiți ca animalele pentru abator. Aproape toți călătorii acestui tren au murit de sete. La fel ca la Theresienstadt și alte lagăre de exterminare nimeni nu și-a închipuit că vor exista supraviețuitori care vor depune mărturie.

Afîta timp cît oamenii nu uită, există speranța unei ameliorări, a unei împăcări între conștiințele noastre și memoria celor dragi dispăruți atît de brutal. Și bineînțeles, speranța că nu se va mai întîmpla niciodată ceea ce s-a petrecut. Îmi place să cred că umanismul precum și creațiile oamenilor supraviețuiesc mereu barbariei istoriei.

Gabriela Melinescu

SPANIA

Predarea științelor

LA Vigo, în Galicia, s-a desfășurat în această toamnă al V-lea Simpozion de «Istoria și predarea științelor». Aflată în nord-vestul Spaniei, cu pădurile, pășunile și livezile ce-i acoperă văile și munții, cu golfurile ei pitorești și plajele scaldate de Atlantic, «provincia verde», cum i se mai spune Galiciei, pare un pămînt binecuvîntat. Locuitorii din timpuri preistorice, Galicia, prin însumarea tuturor experiențelor istorice și culturale trăite, a devenit, de-a lungul secolelor, unul dintre cele mai originale și mai complete muzee sub cerul liber din Europa. Desene și inscripții rupestre, dolmene, numeroase «castros» - așezări ale populației celtice, spectaculoase construcții romane - celebrul far din A Coruña ce-i călăuzește și azi pe marinari, poduri, ziduri de apărare, terme - se întîlnesc alături de urme ale stăpînirii vizigote, de bazilici romane din secolul al XI-lea, de catedrale gotice sau surprinzătoare structuri arhitecturale moderne.

Capitala acestei provincii spaniole ce numără aproape 3 milioane de locuitori este celebrul Santiago de Compostela, vechi și vestit loc de pelerinaj încă din vremea lui Charlemagne. Dar cel mai mare oraș al Galiciei rămîne Vigo, port la Atlantic și puternic centru industrial, străjuit de șapte coline împădurite, cu vederi panoramice de singulară frumusețe asupra golfului și ale insulelor din apropiere. Ritmul trepidant al vieții moderne a pus stăpînire pe acest oraș activ, transformîndu-l într-o perfectă gazdă a întîlnirilor internaționale: tîrguri, congrese, simpozioane. Pentru organizarea simpozionului mai sus-menționat și-au unit forțele Universitatea din Vigo, Seminarul de studii din Galicia și Societatea spaniolă de Istoria științelor și a tehnicii. Lucrările susținute, în număr de 67, au fost grupate tematic și prezentate în cadrul celor patru secții existente: 1) Ideologia în știință și în învățămîntul științific. Discriminările sociale, rasiale, sexuale; 2) Instituții de știință și Patrimoniul în predarea științelor; 3) Locul Istoriei științelor și a tehnicii în cadrul învățămîntului; 4) Știință și tehnică în Galicia. După cum se poate lesne constata, pînă și universitățile fac unele concesii modei.

Fiecare întîlnire pe secții a fost prefațată de conferințele unor invitați de prestigiu din Italia, Rusia, Cuba. Așa cum era de așteptat, lucrările au aparținut, în marea lor majoritate, spațiului iberic și au reprezentat aproape toate centrele culturale cunoscute din Portugalia și Spania, de la Coimbra și Lisabona la Madrid, Barcelona, San Sebastian, Valencia, Granada, Sevilla... Au mai susținut lucrări cercetători și profesori din Luxemburg, China, Argentina. Din România au participat la simpozion prof. Liviu Sofonea (Universitatea din Brașov) și subsemnata (Universitatea tehnică de construcții, București).

Diversitatea discursului propus de autori s-a dovedit pe deplin profitabilă pentru toți cei prezenți. Astfel, alături de portretele profesionale făcute unor întemeietori de discipline și de lucrările de tip descriptivist, structurate după criterii strict istorice, au putut fi audiate analize ale metodelor de predare a Istoriei științelor, studii comparative privind aportul diverselor școli naționale, propuneri de programe de învățămînt ce ar urma să cuprindă, în cadrul disciplinelor cu profil umanist, cursuri de Istoria științelor. De altfel ideea care a stat la baza organizării și desfășurării acestui simpozion a fost aceea de a demonstra caracterul larg interdisciplinar al unei materii ca Istoria științelor și multiplele ei posibilități de a contribui la formarea intelectuală și civică a tinerei generații. Cunoscuți oameni de cultură, precum Halleux Robert, Maria Joao Ceboleiro, Juan Navarro Loidi, Karaturza Serghei etc. au pledat, în cadrul simpozionului, pentru lărgirea granițelor respectivei discipline și pentru strînsa ei colaborare cu filosofia, sociologia, economia, mentalitățile religioase și politice. O mențiune specială merită lucrarea lui José Antonio Cervera Jiménez de la Universitatea din Sichuan (China), care a analizat consecințele, pe plan intelectual, economic, social, ale revoluției culturale chineze, la douăzeci de ani după evenimente.

Mădălina Nicolau

„Inocenții“

◆ Scriitorul american Stephen Koch, profesor la Universitatea Columbia și specialist în istoria culturii, se ocupă în cartea *Sfârșitul inocenței. (Intellectualii din Occident și tentația stalinistă: 30 de ani de război secret)* de activitatea lui Willi Münzenberg (în imagine), comunist german instalat la Paris, căruia Politbiuro-ul sovietic i-a încredințat sarcina, în anii '30, să ralieze intelectualitatea occidentală ideilor staliniste. Adevărat geniu al propagandei, acesta a „manipulat” intelectuali eminenți precum André Gide, André Malraux, Ernest Hemingway, Dorothy Parker, John Dos Passos, Bertolt Brecht și alții. Profitând de atașamentul lor idealist la mișcarea antifascistă (în particular, Münzenberg îi numea „inocenții”), el i-a transfor-

mat în agenți de influență. De la Moscova, unde se desfășurau procesele trucate, la Londra unde lucrau agenții MIS și de la New York la Hollywood, unde se aflau „inocenții” cu duimul, majoritatea episoadelor dramatice și decise care au marcat istoria relațiilor între Est și Vest, din anii '30 până în anii '60, se datorează lui Münzenberg și acoliților săi - iată ce demonstrează, cu fapte și documente, Stephen Koch.

Arendt și Heidegger

◆ Elfriede Jelinek (n. 1946), scriitoare vieneză de mare talent, reputată prin ferocitatea lucidă a romanelor sale ce stîrnesc deopotrivă admirație și scandal (la noi, excepționalul roman *Pianista*, tradus de Nora Iuga la Ed. Kriterion la începutul lui '94, s-a pierdut în mulțimea de apariții comerciale, nefiind remarcat decât de revista noastră), și-a luat drept model „discret” pentru romanul *Totenau-berg* relația dintre Hannah Arendt și Heidegger, revederea lor după răz-

boi. Se știe că, după o iubire ilicită (el, cu 17 ani mai mare, era căsătorit), Anna părăsește în 1933 Germania din cauza nazismului, iar el devine membru al partidului național-socialist și rector la Freiburg. Monologurile de o rară cruzime ale acestor personaje - „femeia de o anumită vîrstă” și „bătrînul”, merg paralel, într-un stil prodigios, pe care Elfriede Jelinek îl folosește ca un bisturiu. În imagine, Hannah Arendt pe vremea cînd era îndrăgostită de Heidegger.

Moneda unică

◆ În cartea *The Rotten Heart of Europe* apărută la Ed. Faber & Faber din Londra, Bernard Connolly e de părere că procesul unificării monetare în Comunitatea Europeană va împinge Franța și Germania să se bată pentru controlul Europei într-o înfruntare care ar putea degenera chiar într-o declarație de război. Ceea ce e îngrijorător, comentează „The Economist”, este că Bernard Connolly nu e un simplu eurosceptic britanic, ci un fervent european, care lucrează de 17 ani în Comisie, iar acum se află chiar în fruntea departamentului însărcinat cu unificarea monetară.

Jane Austen la mare preț

◆ Moștenitorii Janei Austen (1775-1817) au avut un an bun: cărțile romancierei engleze au fost la mare preț pe marile și micile ecrane britanice și americane. BBC a adaptat pentru televiziune o altă versiune după *Mîndrie și prejudecată* și *Persuasiune*, în regia lui Roger Michell, actrița Emma Thompson a lucrat pe un scenariu inspirat din *Rațiune și Sensibilitate*, ce va fi încredințat regizorului Ang Lee (realizatorul filmului *Dulce sărat*), iar Doug Mc Grath (coscenaristul lui Woody Allen la *Împușcături pe Broadway*) a adaptat *Emma* pentru studiourile Mirimax. Tot anul acesta, editura 10/18 a încheiat reeditarea operei complete a Janei Austen.

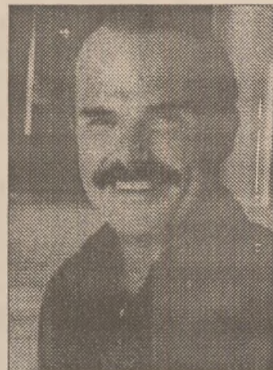
Booker Prize

◆ Toată lumea se aștepta ca prestigiosul premiu literar britanic să revină anul acesta lui Salman Rushdie. Dar... surpriză: el a fost atribuit unei englezoaice, Pat Baker, cunoscută pînă acum prin universul feminin al romanelor sale. Cu trilogia compusă din *Regenerare*, *Ochiul în ușă* și *Drumul fantomă*, ea abordează primul război mondial. Într-un interviu din „Guardian”, Pat Baker explică: „E un punct de vedere al femeii asupra războiului, o încercare de a umaniza infernul trăit de soldați, imaginîndu-mi ce ar fi gîndit și simțit femeile în locul lor”. Trilogia a apărut la Ed. Viking din Londra și e în curs de apariție și în Franța, la Actes Sud.

Un compozitor uitat

◆ Lui Jean Cras (1879-1932), elev al lui Henri Duparc, compozitor și marinar, îi dedică Casa de discuri Timpanii, căutătoare de rarități, un disc. În ciclul de 4 melodii *La Flûte de Pan* pentru soprană, acompaniată de violă, violoncel și nai, solist este Simion Stanciu Syrinx. Se pare că este una dintre primele, dacă nu chiar prima piesă de muzică cultă care integrează sonoritatea agrestă a naiului în mod elaborat.

Horror corect politic

◆ Dean Koontz (în imagine) cunoscut și la noi prin traduceri, este pop-starul literaturii horror americane, ale cărui vînzări cumulate depășesc 150 de milioane de exemplare. La 9 ani, scria deja cărți pe care le vindea colegilor de clasă. Astăzi, după publicarea a 40 de romane, este un profesionist desăvîrșit în genul său, cititorii știind că numele lui pe o carte asigură o lectură pasionantă, accesibilă oricui și - în ciuda amestecului de hiperrealism, S.F. și groază - politic corectă, căci finalurile sînt pigmentate cu un soi de romantism ecologic sau justiție a hazardului sau alte artificii ce atenuează efectul electrosocului dur al acțiunii.

Modelul Odettei de Crécy

◆ Liane de Pougy (în imagine) s-a născut în 1869 într-o familie de militari, a învățat la o școală de maici și a venit la Paris foarte tînră, decisă să îl cucerească. Caracter rebel și temperament leonin, a știut să subjuge bărbații cei mai străluciți ai Capitalei, scriitorii fiind primii impresionați de personalitatea acestei curtezane. Ea i-a servit de model lui Proust pentru Odette. A fost soția unui prinț Ghika, apoi, după o a doua căsătorie, a ales „fidelitatea”, rezervîndu-și tandrețea pentru un grup de prieteni artiști între care s-au numărat Cocteau, Max Jacob, Reynaldo Hahn. A trăit pînă în 1950. Jean Chalon a scris o biografie bine documentată a acestei femei deosebite.

O inimă de fată

◆ Autoare a unei remarcabile biografii a Margheritei Yourcenar, Josyane Savigneau a publicat recent la Ed. Stock volumul *Carson McCullers, o inimă de fată* în care recompune, cu multe elemente inedite, viața autoarei *Reflexelor într-un ochi de aur*. Încă din timpul vieții, Carson McCullers a fost plasată fie între morți iluștri, precum Katherine Mansfield și Faulkner, fie considerată (de Arthur Miller, între alții) ca o scriitoare minoră. Biografa de azi e

fascinată de subiectul ei, de onestitatea și pofta violentă de viață a scriitoarei, de vicisitudinile existenței sale și de dorința de a scrie adevărul despre oamenii obișnuiți. Meritul principal al cărții, concludă Hector Bianciotti în „Magazine littéraire” din noiembrie, e că îți face poftă să recitești romanele, povestirile și nuvelele lui Carson McCullers. În imagine, portretul romancierei americane într-o expoziție cu fotografii de Richard Avedon.

O țară de operetă

◆ Hugo Claus este considerat cel mai bun scriitor belgian. Dar Belgia este pentru el o țară de operetă, inventată de marile puteri în 1830, „o țară care nu există, dar unde există cel puțin avantajul că oamenii nu se măcelăresc ca în Bosnia”. Vorbind despre noua Europă, el adaugă: „Dacă Belgia e modelul noii Europe ce se va construi, mi-ar plăcea mai bine să emigrez în Paraguay”. Aceste declarații șocante au fost publicate în revista spaniolă „El País”.

Choisy

◆ François-Timoléon de Choisy (1644-1724) a fost crescut de mama sa ca o fată, printr-o lectură pasionantă și ale prețioaselor, a fost abate al Curții și ambasador pe lângă regele Siamului, înainte de a deveni scriitor (cunoscut mai ales pentru *Jurnalul călătoriei în Siam* și *Memorii*) și academician. Avea obiceiul bizar de a se îmbrăca feme-

iește, un fel de Chevalier d'Eon *avant la lettre*. Despre el, Sainte-Beuve scria: „A făcut totul pentru a deveni grav, dar n-a putut niciodată să nu fie amuzant”. Dirk Van Der Cruisse a publicat de curînd la Fayard o biografie pasionantă, cu titlul *Choisy, androgin și mandarin*, în care adevărul istoric, bazat pe documente, e strict respectat.

în fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00

TALK-SHOW-uri LIVE

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

637.37.90; 637.56.45

Luni: Război și pace
 Marți: Câinele de pază
 Miercuri: Punct și virgulă
 Joi: Fiți întreprinzători
 Vineri: Taxiul de noapte

◆ Mihai Tatulici
 ◆ Cornel Nistorescu
 ◆ Carmen Bendovski
 ◆ Teme economice
 ◆ N.C. Munteanu

Monstrum eruditionis

Cele opt pagini lunare ale **JURNALULUI LITERAR**, editat de Societatea de istorie literară "G. Călinescu", paginate foarte înghesuit, sînt neîncăpătoare pentru bogăția de documente inedite, cronici la apariții recente, alese cu spirit critic sigur, articole de opinie și atitudine intelectuală. Machetată mai aerisit și cit de cit ilustrată, fiecare apariție ar putea ocupa cel puțin un număr dublu de pagini, toate de citit. Căci discernămintul cu care e conceput sumarul, calitatea colaboratorilor, devoțiunea pentru literatură, rară în vremurile noastre pragmatice, cu ștacheta culturală tot mai coborîată, respiră stenic din acest jurnal lunar. ♦ Și numărul din noiembrie va fi prețios pentru cercătorul literar din alte vremuri, mai prielnice (însăși supraviețuirea publicației îndreptându-ne să credem că această specie rară, superb încăpățînată, de cărturari nu va dispărea). Am căutat în primul rînd continuarea paginilor inedite de jurnal și epistolar I.D. Sîrbu, *Durerea nemărturisirii* care, dacă va apărea în volum, pe mulți dintre cei încondeiați de verbul necruțător îi va supăra. Acum, sub titlul *În acest colț de lume curvă* sînt publicate notații din mai-iunie 1988, perioada distrugerii satelor. I.D. Sîrbu e exasperat: "Nu mai pot suporta. Citesc de pe fețele unor tineri confrăți gradul de frică și eunucare. M-am săturat și de filme, și de literatura «textualistă» a tinerelor noastre genii; am sentimentul că trăiesc într-un spital de nebuni, nu mai știu dacă eu sunt nebun sau doctorii care mă chinuie. Nici filosofie nu mai pot citi cu folos, am încercat să-l recitesc pe Blaga, mi s-a părut din altă lume, din altă cultură...". Îi e lehamite, "nu mai am naționalitate (nu pot fi de același neam cu turnătorii din jur)", dar își păstrează credința că scriitorul are o datorie: "Nu avem nici o scuză «dincolo» dacă nu ne facem aici bruma de datorie pe care o avem față de Limba și Libertatea poporului nostru". De aceea îl întristează abandonul unor confrăți prețuiți, fie în alcool, fie, mai rău, în mărunt sau mai mari compromisuri. Intransigent în stilul său inimitabil, îndurerat-afurisit, Gary nu se lasă, încă mai crede în "Dumnezeul Literelor, mi se arată în somn Blaga, Tata, înseamnă că nu e totul pierdut. Ca și baronul Münchhausen, mă trag de propria-mi chică ca să pot ieși din noroiul în care am căzut din motive materialist-dialectice. Trebuie că Zeii au un plan cu noi, românii, nu se poate să nu figurăm

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13. Abonamente: 3 luni - 6.500 lei; 6 luni - 13.000 lei; 1 an - 26.000 lei; ISSN 1220-6318

Scrisorile care se pierd

DE CÎND cu telegraful și cu telefonul, scrisorile și-au pierdut o sumedenie din funcțiile lor de odinioară. Ele nu mai cuprind mesaje urgente, iar primirea unei scrisori e adesea verificată cu ajutorul telefonului. Obișnuița de a telefona mă face să mă gîndesc de zece ori înainte de a mă apuca să scriu o scrisoare. Am făcut asta de curînd. Am scris unui prieten în Germania. N-am scris pentru a mă exercita în genul epistolar care nu-mi place decît atunci cînd adresantul e fictiv sau-ca și cum ar fi astfel. Era pur și simplu o scrisoare specială, adresată unui om pe care îl prețuiesc foarte mult și căruia voiam să-i comunic anumite lucruri cu o sinceritate pe care convorbirea telefonică n-o prea îngăduie. Convorbirea telefonică e destinată mesajelor utile și eventual unor scurte aprecieri despre celălalt. Dar sună fastidios - sau mie cel puțin îmi sună așa - să faci analiză telefonică, cu atît mai mult cu cît persoana care e obiectul analizei te poate întreprinde oricînd, cerîndu-ți din modestie să schimbi subiectul. Sînt lucruri pe care nu le poți spune decît în liniștea din fața foii albe de hîrtie și nu le poți spune decît cu ajutorul hîrtiei. La telefon, prietenia se diluează în fleacurile cotidiene, iar lucrurile serioase capătă aerul meschin al faptelor diverse.

Într-un timp scriam scrisori exasperant de lungi, de cinci-șase pagini dactilografiate, fără nici un efort de concentrare. Mă simțeam chiar mîndru de prolixitatea mea pe care o consideram o probă de sinceritate, pe urmele autenticității predicatelor de Camil Petrescu. Acel îndemn de a scrie cum îți vine, făcut de Camil, are efecte dintre cele mai nenorocite asupra tinerilor, cărora le dezvoltă plăcerea de a se lamenta și de a sta în fața unei măgulitoare oglinzi de cuvinte. De fapt, cu cît e mai lungă, scrisoarea e cu atît mai puțin sinceră. Sinceritatea nu poate fi prolixă. Ca un asalt în scrimă, ea nu se lăbărțează, ci își tranșează rapid subiectul. Și presupune antrenament. Nu poți fi sincer cînd ai stil de avocat. Sau cînd ai o frază o la sumedenie de subordonate. Sinceritatea e brutală, indiferent de intențiile celui care o experimentează.

Or, rostul de azi al scrisorii e și acela de a reda sincerității demnitatea ei de mărturie care rămîne. Ca mesaj, o scrisoare e mult mai importantă azi decît pe vremea cînd nu existau nici telefon, nici telegraf. Ea poate fi recitată, analizată, deci te obligă să fii sincer și dacă nu vrei. Astfel că chiar dacă și-a pierdut importanța în privința rapidității comunicării, scrisoarea sau corespondentul ei, faxul, pentru cine îl are la îndemînă, are azi o greutate mult mai mare decît pe vremea cînd nu avea concurent. Ea te obligă să nu-ți mai iei cu ușurință înapoi cuvîntul dat și cuprinde o sinceritate cu un termen de valabilitate mai lung decît aceea cuprinsă în mesajul telefonic. Adică nu una strict umorală, pe care o poți repara sunînd din nou, peste cinci minute, ci o sinceritate pe termen lung, care te obligă să fii sigur că fiecare cuvînt pus pe hîrtie te va reprezenta și peste cel puțin trei zile. Sinceritatea din scrisori presupune și consecvență și evaluare precisă a ceea ce vrei să spui de fapt. Ea împiedică să bîrfești iresponsabil sau să spui tîmpenii doar pentru că le gîndești în clipa aceea. La noi, azi, scrisorile se pierd cu o suspectă ușurință. Ca și cum cuvîntul care rămîne ar fi prohibit. Sau, în orice caz, ar trebui să pară nesigur. Scrisoarea pe care i-am adresat-o prietenului din Germania n-a ajuns la el nici după o lună de cînd i-am expedit-o. I-am povestit-o între timp la telefon, dar nu e același lucru. Dacă asta mi s-ar fi întîmplat numai mie, aș fi pus rătăcirea acestei scrisori pe seama ghinionului, dar nu e așa. Scrisorile pentru străinătate sînt nesigure, ca și cum ele ar trebui supervizate de un lector care nu mai pridițește citindu-le. Cu convorbirile telefonice e mai simplu, ele pot fi înregistrate, așa că pot fi citite și după ce au avut loc. Scrisorile însă au un regim mai greoi. Trebuie dezlipite, apoi lipite la loc, plus efortul de a le citi și de a le consulta. Înteleg și asta, cu condiția ca serviciul poștal să nu se blocheze. Iar dacă e vorba de simplul tembelism al unor funcționari ai poștei, ar trebui ca lectorii noștri, ai tuturor, să-i avertizeze că le încurcă treaba cu neglijența lor.

Cristian Teodorescu

De ce scriem despre extremiști

Un cititor fidel al revistei ne-a atras atenția că scriem prea des despre CV Tudor la această rubrică. Apoi s-a întrebant dacă nu-i facem reclamă persoanei cu acest nume. Ne-am pus și noi această întrebare, cam de fiecare dată cînd am răpit din spațiul acestei rubrici pentru a scrie despre CV Tudor. Confrății noștri, scriitorii, ne consideră o revistă de cultură importantă, ceea ce ne onorează, dar ne creează și anumite obligații. Una dintre ele e de a răspunde atacurilor la care sînt supuși de pe poziții extremiste oamenii de cultură. Nu negăm că insul în discuție caută scandalul cu lumînarea. Dar putem lăsa neamendate murdăriile cu care el intoxica opinia publică? În ziua în care CVT va redeveni ce a fost, un tuțar ignorat de public, nu vom mai pune nici măcar o virgulă în contul lui. De altfel, în ceea ce ne privește, nu i-am popularizat afirmațiile scandaloase prin citare, ci îndeobște am analizat comportamentul său publicistic și politic. Nu noi i-am făcut publicitate, ci TVR. Noi am avertizat asupra pericolului pe care le-a provocat această publicitate pe banii contribuabililor. Noi am cerut, cu cîțiva ani buni înaintea ministrului Chiuzbaian, să i se ridice imunitatea acestui senator care face de rîd Parlamentul, care duce o politică absolut contrară intereselor naționale și care ne proiectează în străinătate o imagine deplorabilă. Prin analiza producțiilor sale din **ROMÂNIA MARE**, noi am avertizat că Vadim Tudor e purtătorul de cuvînt al securiștilor care vor să readucă România la dictatură și al celor cîțiva mili-

tari care doreau ca România să nu se apropie de NATO. Și asta cu mult înainte ca SRI-ul și SPP-ul să ajungă la această concluzie. Cînd CVT a produs liste negre cu intelectuali, am atras atenția Procuraturii Generale asupra acestui fapt inadmisibil. Nu credem că prin asta i-am făcut publicitate lui CVT. Am atras atenția cititorilor noștri asupra pericolului pe care îl reprezintă acest ins. Puteam păstra tăcerea cînd același CVT se deda la atacuri xenofobe de o josnicie fără margini? Majoritatea cititorilor noștri nu citesc gazetele lui. Dar ei, care sînt o parte a opiniei publice - și nu cea mai puțin importantă - trebuie ținuți la curent cu ceea ce scriu inși de felul lui CVTudor. Tăcerea noastră ar însemna și tăcerea lor în formarea argumentată a opiniei publice. Or, ignorarea unui pericol nu înseamnă dispariția pericolului. Cititorii noștri fac parte dintre cei care au un cuvînt de spus în formarea opiniei publice de la noi din țară. Ei au un cuvînt greu și în diaspora, unde se află, cum se știe, și români trimiși în misiune de fosta Securitate, care fac publicitate ideilor lui CVT. De aceea scriem despre el, pentru a ne preveni cititorii. Pentru a-i ajuta să știe în ce constă "patriotismul" lui. ♦ Și pentru că tot vorbim de publicitate: **ZIUA** a publicat de curînd testamentul lui Zelea Codreanu, apoi un interviu cu fostul șef al studenților legionari, în care acest bătrîn face afirmații năucitoare pentru cineva care știe cît de cît istoria României. Prima e că Regele Carol al II-lea e asasinul moral al lui I.G. Duca, mîna fiind legionară, a doua e că vina genocidului din închisoarea Jilava, în care legionarii au asasinat 64 de foști demnitari, îi aparține lui Antonescu. Potrivit logicii dlui Ș.M., de vină că legionarii foloseau asasinatul ca

armă politică au fost Carol al II-lea și Antonescu, fiindcă i-au adus la exasperare pe membrii Legiunii. Dar crimele ale cui au fost? Și exasperarea înseamnă ireponsabilitate? Or, **Ziua** greșește grav publicînd asemenea lucruri fără a-și preveni cititorii și din alte surse despre cele întîmplate. De altfel și **EVENTUALUL ZILEI** a dat publicității o știre despre comemorarea "martirilor legionari", din care cititorii acestui ziar puteau deduce că legionarii au produs martiri naționali, nu că au proclamat martiri. Asta ni se pare publicitate - sperăm că involuntară - făcută unei direcții politice care, dacă va cîștiga adherenți, ne va băga într-o fundatură. Tinerii reporteri care vād în foștii legionari, venerabili ca vîrstă, surse unice ale adevărului istoric, ignoră condiția esențială, a audierii celeilalte părți. Falsa opoziție instituită de vechea istorie oficială de-abia azi își arată efectele. Ideea că adversarii unici ai legionarilor au fost comuniștii, debitate de manualele școlare din perioada anterioară, produce azi monstruoziții logice, în rîndul tinerilor. Unii dintre ei cred că a fi anticomunist onest înseamnă a simpatiza cu mișcarea legionară. Dar asta ignorînd sau mai curînd neștiind că și unii și alții au fost dușmani declarați ai democrației și că atunci cînd au avut puterea și unii și alții și-au suprimat adversarii politici. Fiindcă la capitolul proclamării de așa-zisi martiri ai neamului și legionarii și comuniștii contemporani lor au fabricat sfinți meniți calendarului politic, pentru a-și construi din nimic o legitimitate a totalitarismului. Și unii și alții au mizat pe înspăimîntarea populației și au întocmit liste negre, așa cum azi, numai CVTudor își permite să facă.

Cronicar

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

16 pag. - 500 lei